

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra práva

Diplomová práce

Finanční možnosti pro podporu rodin

Bc. Nikola Stránská

© 2021/2022 ČZU v Praze

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Nikola Stránská

Veřejná správa a regionální rozvoj – k. s. Hradec Králové

Název práce

Finanční možnosti pro podporu rodin

Název anglicky

Financial support options for families

Cíle práce

Cílem diplomové práce je analýza finančních možností pro podporu rodin, které jsou v České republice nabízeny, s hlavní pozorností na dávky státní sociální podpory pro rodiny (rodičovský příspěvek, přídavek na dítě, porodné, příspěvek na bydlení), dávky nemocenského pojištění (otcovská dávka, peněžitá pomoc v mateřství, ošetřovné, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství) a dále taxativní vymezení dalších možností pro podporu rodin (školovné, daňová sleva na dítě).

Na základě rozboru míry využívání jednotlivých druhů těchto podpor a dávek rodinami navržením způsobu hlubší a rozšířené informovanosti o možnostech, úpravách podmínek pro čerpání a zjednodušení administrativy.

Metodika

Teoretická část diplomové práce bude zaměřena především na analýzu současných právních předpisů a relevantní literatury, vymezení základních pojmů týkajících

se jednotlivých druhů dávek státní sociální podpory a principů pro pochopení dané problematiky, které stanovují pravidla pro výplatu dávek v České republice.

V praktické části diplomové práce bude po poradě s vedoucí práce zvolena vhodná metoda k získání podkladů pro vyhodnocení míry čerpání finančních příspěvků od státu, porovnání výdajů a komparace zjištěných skutečností s teoretickými informacemi. Tyto rozборы budou provedeny z dat získaných od Okresních správ sociálního zabezpečení, které spadají pod pracoviště České správy sociálního zabezpečení Hradec Králové, z databází MPSV a ČSÚ. Statistické výstupy budou demonstrovány tabulkami a grafy s náležitým komentářem. V závěru bude finální zhodnocení míry využívání nabízených možností pro podporu rodin a navrženo vlastní doporučení.

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

rodičovský příspěvek, otcovská dávka, peněžitá pomoc v mateřství, ošetřovné, žadatel, Okresní správa sociálního zabezpečení, míra čerpání

Doporučené zdroje informací

- BŘESKÁ Naděžda, BURDOVÁ Eva, KEPKOVÁ Michaela, VRÁNOVÁ Lucie. Státní sociální podpora s komentářem a příklady. ANAG 2012. ISBN 978-80-7263-739-3.
- GALVAS Milan, GREGOROVÁ Zdeňka. Sociální zabezpečení. Brno: Masarykova univerzita 2000. ISBN 80-210-2292-2
- KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE 2015. ISBN 978-80-245-2096-4.
- KAHOUN Vilém. Sociální zabezpečení – vybrané kapitoly. Praha: Triton 2013. ISBN 978-80-7387-733-0.
- PRŮŠA Ladislav, VÍŠEK Petr, JAHODA Robert. Alchymie nepojistných sociálních dávek. Wolters Kluwer 2014. ISBN 978-80-7478-528-3.
- TRÖSTER Petr. Právo sociálního zabezpečení. C.H. Beck 2008. ISBN 978-80-7400-032-4.
- ÚZ 1356 Sociální zabezpečení. Sagit 2020. ISBN 978-80-7488-391-0.
- ŽENÍŠKOVÁ Marta. Zákon o nemocenském pojištění s komentářem, příklady a výkladem problematiky náhrady mzdy od 1.1.2018. ANAG 2018. ISBN 978-80-7554-108-6.
- ŽENÍŠKOVÁ Marta. Zákon o nemocenském pojištění s komentářem, příklady a výkladem problematiky náhrady mzdy od 1.1.2019. ANAG 2019. ISBN 978-80-7554-193-2.
- ŽENÍŠKOVÁ Marta. Zákon o nemocenském pojištění s komentářem, příklady a výkladem problematiky náhrady mzdy od 1.1.2020. ANAG 2020. ISBN 978-80-7554-249-6.
-

Předběžný termín obhajoby

2021/22 LS – PEF

Vedoucí práce

JUDr. Daniela Světlíková

Garantující pracoviště

Katedra práva

Elektronicky schváleno dne 10. 10. 2021

JUDr. Jana Borská, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 19. 10. 2021

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 30. 03. 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Finanční možnosti pro podporu rodin" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30.3.2022

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala JUDr. Daniele Světlíkové, vedoucí mé diplomové práce, za její odborné vedení, cenné rady a připomínky během tvorby práce. Poděkování patří také mé rodině za toleranci a podporu v průběhu celého studia.

Finanční možnosti pro podporu rodin

Abstrakt

Diplomová práce se zaměřuje na finanční možnosti pro podporu rodin. Cílem práce je analýza finančních možností pro podporu rodin, které jsou v České republice nabízeny, s hlavní pozorností na dávky státní sociální podpory pro rodiny, dávky nemocenského pojištění a dále taxativní vymezení dalších možností pro podporu rodin.

Teoretickou část práce tvoří literární rešerše, která je zaměřena především na analýzu současných právních předpisů a relevantní literatury, vymezení základních pojmů týkajících se jednotlivých druhů dávek státní sociální podpory a principů pro pochopení dané problematiky, které stanovují pravidla pro výplatu dávek v České republice. Podrobněji jsou rozebrány jednotlivé dávky co do nároku, splnění či nesplnění podmínek pro čerpání včetně frekvence žádosti a následného znovu dokládání.

V praktické části je provedena analýza vývoje počtu vybraných dávek poskytující ČSSZ v porovnání s počty narozených dětí v ČR, kde je poukázáno na rozdíly. Další část je zaměřena na statistické prognózování budoucího vývoje počtu živě narozených dětí v ČR na základě, kterého bude stanoven odhad míry čerpání dávek v následujících letech. Dále jsou podrobněji porovnán a demonstrován vývoj výdajů za vybrané dávky dle krajů. Vlastní práce je obohacena o rozhovor týkající se osob samostatně výdělečně činných se specialistou z ČSSZ. V poslední části analytické práce jsou modelové příklady, které reprezentují finanční možnosti pro podporu rodin. Cílem šetření bylo zjistit, v jaké míře jsou dávky nemocenského pojištění (otcovská dávka, peněžitá pomoc v mateřství, ošetřovné, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství) využívané a průměrně kolik výdajů je za dávky vynakládáno v určitém časovém období v krajích České republiky. Práce obsahuje návrhy řešení autora jako podněty pro zlepšení celého systému finanční podpory rodiny.

Klíčová slova: rodičovský příspěvek, otcovská dávka, peněžitá pomoc v mateřství, ošetřovné, žadatel, Okresní správa sociálního zabezpečení, míra čerpání

Financial support options for families

Abstract

The diploma thesis focuses on financial possibilities for family support. The aim of the work is to analyze the financial possibilities for family support, which are offered in the Czech Republic, with the main attention to state social support benefits for families, health insurance benefits and exhaustive definition of other options for family support.

The theoretical part of the work consists of a literature search, which focuses mainly on the analysis of current legislation and relevant literature, defining basic concepts related to various types of state social support benefits and principles for understanding the issue, which set rules for benefits in the Czech Republic. The individual benefits are analyzed in more detail in terms of entitlement, fulfillment or non-fulfillment of the conditions for drawing, including the frequency of the application and subsequent re-documentation.

The practical part analyzes the development of the number of selected benefits provided by the CSSA in comparison with the number of children born in the Czech Republic, where the differences are pointed out. The next part is focused on statistical forecasting of the future development of the number of live births in the Czech Republic on the basis of which an estimate of the rate of drawing benefits in the following years will be determined. Furthermore, the development of expenditures for selected benefits by region is compared and demonstrated in more detail. The work itself is enriched by an interview concerning self-employed persons with a specialist from the CSSA. In the last part of the analytical work are model examples that represent financial opportunities for family support. The aim of the survey was to find out to what extent sickness insurance benefits (paternity benefit, maternity allowance, nursing allowance, pregnancy and maternity allowance) are used and on average how much is spent on benefits in a certain period of time in the regions of the Czech Republic. The work contains proposals for the author's solution as incentives to improve the whole system of financial support for the family.

Keywords: parental allowance, paternity benefit, maternity allowance, nursing allowance, applicant, District Social Security Administration, drawing rate

Obsah

1 Úvod.....	12
2 Cíl práce a metodika	14
2.1 Cíl práce	14
2.2 Metodika	14
3 Teoretická východiska	16
3.1 Legislativní rámec	16
3.1.1 Mezinárodní smlouvy ČR.....	17
3.1.2 Právo EU.....	17
3.2 Sociální systém České republiky	19
3.2.1 Úřad práce České republiky.....	20
3.2.2 Česká správa sociálního zabezpečení	21
3.2.3 Obce a kraje	23
3.3 Pojetí rodiny	24
3.3.1 Mateřství	24
3.3.2 Rodičovství	25
3.3.3 Výchova dítěte v rodině	25
3.4 Dávky státní sociální podpory.....	26
3.4.1 Rodičovský příspěvek.....	27
3.4.2 Přídavek na dítě	28
3.4.3 Porodné	29
3.4.4 Příspěvek na bydlení	30
3.5 Dávky nemocenského pojištění.....	31
3.5.1 Otcovská dávka.....	31
3.5.2 Peněžité pomoci v mateřství	32
3.5.3 Ošetřovné	33
3.5.4 Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství	34
3.6 Další taxativní vymezení možností pro podporu rodin	35
3.6.1 Školkovné	35
3.6.2 Daňová sleva na dítě	35
4 Vlastní práce	38
4.1 Vývoj počtu dvou vybraných dávek poskytující ČSSZ v porovnání s počty narozených dětí v ČR.....	39
4.1.1 Očekávaný počet živě narozených dětí v ČR pro rok 2021 a 2022	41
4.2 Výdaje na vyplácení vybraných dávek, které poskytuje ČSSZ	42
4.2.1 Výdaje za ošetřovné.....	43
4.2.2 Výdaje za vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.....	44
4.2.3 Výdaje za peněžitou pomoc v mateřství	45

4.2.4	Výdaje za otcovskou	46
4.3	Porovnání výdajů za dávky dle krajů v České republice.....	47
4.3.1	Výdaje za ošetřovné v rámci krajů.....	49
4.3.2	Výdaje za peněžitou pomoc v mateřství v rámci krajů.....	50
4.3.3	Výdaje za vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství v rámci krajů.....	51
4.3.4	Výdaje za otcovskou v rámci krajů.....	52
4.4	Rozhovor se specialistou OSVČ	53
4.5	Porovnání podmínek ohledně získání dávek	56
4.5.1	Příklad č. 1	56
4.5.2	Příklad č. 2	58
5	Diskuse a návrhy na řešení.....	61
6	Závěr.....	64
7	Seznam použitých zdrojů.....	66
7.1	Knižní zdroje	66
7.2	Internetové zdroje.....	67

Seznam tabulek

Tabulka 1 - Pilíře sociálního systému České republiky.....	19
Tabulka 2 - Srovnání daňového zvýhodnění na děti pro roky 2021 a 2022	36
Tabulka 3 – Přehled vybraných statistických ukazatelů z dávek za rok 2018, 2019 a 2020	39
Tabulka 4 – Očekávaný počet živě narozených dětí pro rok 2021 a 2022	41
Tabulka 5 – Vyplácené sociální dávky (v mil. Kč).....	42
Tabulka 6 – Poskytnuté výdaje na dávky podle krajů v roce 2019 (v mil. Kč).....	47
Tabulka 7 – Poskytnuté výdaje na dávky podle krajů v roce 2020 (v mil. Kč).....	48

Seznam grafů

Graf 1- Porovnání počtu vybraných dávek v porovnání s počty narozených dětí v ČR.....	39
Graf 2 – Výdaje za ošetřovné v časovém sledu 10 let (v mil. Kč).....	43
Graf 3 - Výdaje za vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství v časovém sledu 10 let (v mil. Kč).....	44
Graf 4- Výdaje za peněžitou pomoc mateřství v časovém sledu 10 let (v mil. Kč)	45
Graf 5- Výdaje za otcovskou v časovém období 3 let (v mil. Kč).....	46
Graf 6- Výdaje za ošetřovné v rámci krajů za rok 2019 a 2020 (v mil. Kč).....	49
Graf 7- Výdaje za peněžitou pomoc v mateřství v rámci krajů za rok 2019 a 2020 (v mil. Kč).....	50
Graf 8 - Výdaje za vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství v rámci krajů za rok 2019 a 2020 (v mil. Kč)	51
Graf 9- Výdaje za otcovskou v rámci krajů za rok 2019 a 2020 (v mil. Kč).....	52

Seznam použitých zkratk

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

ČSÚ – Český statistický úřad

LZPS – Listina základních práv a svobod

MOP – Mezinárodní organizace práce

EU – Evropská unie

EHP – Evropský hospodářský prostor

ČSSZ – Česká správa sociálního zabezpečení

OSSZ – Okresní správa sociálního zabezpečení

OSVČ – Osoba samostatně výdělečně činná

PPM – Peněžitá pomoc v mateřství

VPTM – Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství

OPP – Otcovská poporodní péče

OŠE – Ošetřovné

1 Úvod

Dávky státní sociální podpory a nemocenské dávky jsou vypláceny osobám a celým rodinám, které potřebují v nepříznivých životních situacích pomoci. Jsou hrazené ze státního rozpočtu a státem jsou určeny podmínky pro možnost získání určité dávky. V případě potřeby se občan může obrátit na instituce, které se sociální politikou zabývají, tedy Úřad práce České republiky, Česká správa sociálního zabezpečení a v neposlední řadě též obce a kraje. Dané instituce zaštiťuje Ministerstvo práce a sociálních věcí, které patří mezi nejdůležitější sociální instituci v zemi.

Tato diplomová práce se detailněji zabývá jednotlivými finančními možnostmi pro podporu rodin, vymezuje příslušná vládní nařízení a zákonné opory, jakož i poukazuje na změny, které v průběhu času nastaly.

Systém pomáhá prostřednictvím redistribučních procesů dosáhnout rodinám s dětmi na prostředky v různé výši dle potřeby, avšak v souladu s jasně nastavenými parametry. Finanční pomoc rodinám může probíhat v rovině nepojistných dávek anebo jako sociální pojištění. Úřad práce České republiky realizuje státní politiku zaměstnanosti a vyplácí nepojistné dávky sociálního systému (rodičovský příspěvek, přídavek na dítě, porodné, příspěvek na bydlení), kdežto Česká správa sociálního zabezpečení spravuje prostředky v podobě sociálního pojištění a z daných prostředků vyplácí pojistné dávky (otcovská dávka, peněžité pomoci v mateřství, ošetrovné, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství).

Před čtyřmi roky došlo ke změně v oblasti sociálního pojištění v systému dávek nemocenského pojištění, kdy byla zavedena nová dávka, a to otcovská poporodní péče. Tato dávka byla dále v roce 2022 upravena – došlo k navýšení míry čerpání. Další změna byla provedena v roce 2020 v systému státní sociální podpory, přesněji se jednalo o navýšení částky nároku u rodičovského příspěvku. Změny proběhly u dávek, které mají ještě více pomoci při určité významné a finančně náročné sociální události jako je narození dítěte či péče o dítě.

O konkrétní dávky si jednotlivci či celé rodiny žádají na příslušných úřadech prostřednictvím předepsaných formulářů, které jsou dostupné elektronicky na webových stránkách Ministerstva práce a sociálních věcí nebo fyzicky na pracovištích ČSSZ.

Motivací autora psát diplomovou práci na dané téma je jednak role rodiče, jelikož má tříletého potomka, a tak mu je zvolené téma blízké, ale také se jedná o téma úzce provázané s pracovním prostředím autora na České správě sociálního zabezpečení. Zároveň

je finanční podpora rodin vnímána jako důležitá a skrze různé sociální skupiny aktivně diskutována.

Zaměření dané práce je propojeno se studijním oborem autora, prolíná se zde veřejná správa v podobě odpovědností a kompetencí jednotlivých institucí, veřejnými financemi a rozpočtem, ze kterého jsou dávky vypláceny a v neposlední řadě i sociologií. V praktické části je použita znalost statistiky pro prognózování budoucího vývoje vybraných parametrů a regionalistiky pro rozdělení a komparaci územních částí. Vše tedy navazuje na absolvované studium, které autora absolvoval a prohluboval své vzdělání.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem diplomové práce je analýza finančních možností pro podporu rodin, které jsou v České republice nabízeny, s hlavní pozorností na dávky státní sociální podpory pro rodiny (rodičovský příspěvek, přídavek na dítě, porodné, příspěvek na bydlení), dávky nemocenského pojištění (otcovská dávka, peněžitá pomoc v mateřství, ošetřovné, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství) a dále taxativní vymezení dalších možností pro podporu rodin (školkovné, daňová sleva na dítě). Na základě rozboru míry využívání jednotlivých druhů těchto podpor a dávek rodinami navržení způsobu hlubší a rozšířené informovanosti o možnostech, úpravách podmínek pro čerpání a zjednodušení administrativy.

2.2 Metodika

Teoretická část diplomové práce bude zaměřena především na analýzu současných právních předpisů a relevantní literatury, vymezení základních pojmů týkajících se jednotlivých druhů dávek státní sociální podpory a principů pro pochopení dané problematiky, které stanovují pravidla pro výplatu dávek v České republice. Rozebrány budou podrobněji jednotlivé dávky co do nároku, splnění či nesplnění podmínek pro čerpání včetně frekvence žádosti a následného znovu dokládání. Informace získané z odborné literatury budou zpracovány v přehledných blocích, podkapitolách.

Praktická část práce je rozdělena na pět kapitol, data pro ně budou čerpána z dostupných údajů ČSSZ či ČSÚ a prezentována vlastním zpracováním autora v podobě přehledných tabulek a grafů, a dále statistickou prací v podobě výpočtu dat budoucích. První kapitola se bude zabývat analyzováním vybraných dávek (otcovská poporodní péče a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství) na základě údajů České správy sociálního zabezpečení a počtu živě narozených dětí z dostupných údajů Českého statistického úřadu. Deskripce bude provedena pro roky 2018–2020 a následně pro rok 2021 a 2022 bude provedeno statistické prognózování budoucího vývoje počtu živě narozených dětí v ČR a od toho se odvíjející příslušné dávky. Časové období bude vybráno záměrně s ohledem na zavedení nové sociální dávky, aby bylo možno adekvátně porovnávat vyplácené objemy financí.

V druhé části bude provedena srovnávací analýza výdajů za vybrané pojistné dávky v časovém sledu 10-ti let, až na výjimku u otcovské, kde se jedná o srovnání v časovém období 3 let, jelikož byla zavedena až v roce 2018. Na základě těchto časových řad bude posouzeno, proč mezi jednotlivými roky dochází ke snižování výdajů na jednotlivé dávky nebo jejich nárůstu vzhledem k faktickým změnám.

Další kapitola v empirické části bude věnována porovnání výdajů za pojistné dávky v rámci krajů České republiky za roky 2019 a 2020 tak, jak je stát vyplácí jako finanční podporu pro rodiny. Na základě dostupných údajů Českého statistického úřadu bude proveden rozbor, v jakých krajích dochází k poklesu či nárůstu výdajů nebo naopak u jaké dávky dochází k neměnné situaci v porovnání s vybranými roky.

Předposlední část patřící do praktické části bude věnována řízenému rozhovoru se specialistou OSVČ pracující ve státní správě, se kterým bude projednán pohled na OSVČ jak v obecnější rovině, tak konkrétnější podmínky na čerpání a konfrontovány parametry pro plnění vybraných dávek. OSVČ bude záměrně věnována samostatná kapitola, protože pro ně neplatí stejné podmínky jako pro zaměstnance, respektive zaměstnankyně, a tak se na první pohled může zdát, že jedna skupina je oproti té druhé jistým způsobem zvýhodněna. Z tohoto důvodu bude proveden řízený rozhovor z běžné praxe s pracovníkem úřadu, díky kterému budou okolnosti více přiblíženy a osvětleny tak, jak reálně fungují.

Poslední část se bude zabývat modelovými příklady, které vystihnou porovnání podmínek ohledně získání nebo naopak nezískání dávky. Jednotlivé případy budou nasimulovány tak, aby se jednalo vždy o rozlišné, avšak nejčastější rodinné situace, ke kterým u žadatelů může nastat. U každého příkladu bude na konci provedeno přehledné bodové shrnutí možností finanční podpory pro rodiny, na kterou by daná rodina buď dosáhla, nebo nikoli (za předpokladu, že by o danou dávku bylo požádáno).

Kapitola Diskuse a návrhy na řešení bude obsahovat poznatky autora vyplývající nejen z nabytých informací, které jsou obsaženy v teoretické části, ale též z výzkumu provedeného v praktické části práce. Navrženo bude doporučení týkající se celého procesu, především zjednodušení a usnadnění pro rodiny s potřebou nějaké finanční pomoci.

V závěru bude finální zhodnocení finančních možností pro podporu rodin, míra jejich využívání a finální uzavření celé práce.

3 Teoretická východiska

3.1 Legislativní rámec

Právo sociálního zabezpečení je jedním z odvětví našeho právního řádu. Jedná se o souhrn právních norem, které stanovují společenské vztahy mezi subjekty při poskytování hmotného zabezpečení občanům, kteří danou pomoc potřebují, nicméně stát musí posoudit situaci, do které se občané dostali.

Dávky sociální státní podpory jsou upraveny řadou právních předpisů a jako ve všech ostatních právních oblastech, tak i v oblasti sociálního práva je na vrcholu legislativní pyramidy zákon nejvyšší právní síly – Ústava ČR a Listina základních práv a svobod (dále jen „LZPS“). Ústava ČR hlava IV. upravuje vlastní sociální práva, kdy se jedná zpravidla o:

- zabezpečení ve stáří,
- nezpůsobilost k práci,
- hmotné zabezpečení při ztrátě živitele,
- ochranu zdraví a zdravotní péče,
- zvláštní péči v těhotenství,
- podporu státu při péči o dítě.

Zmíněná nezadatelná práva občanů může omezit jedině zákon a občan má právo domoci se svých práv stanoveným zákonným postupem.

V LZPS článek 1 upravuje rovnost a svobodnost v důstojnosti i v právech. V článku 3 LZPS je vymezen zákaz jakékoliv diskriminace. Tento bod je spojen s principem sociální solidarity, který patří mezi základní principy sociální politiky společně s principem subsidiarity a principem participace. Dále v článku 4 LZPS je ustanovení o rovnosti všech subjektů, které v dané problematice patří mezi stěžejní.¹

Tyto ústavněprávní předpisy jsou doplněny zákonnými a podzákonnými normami, kdy mezi hlavní předpisy v této oblasti patří například - zákon č. 589/1992 Sb. zákon České národní rady o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti; vyhláška MPSV č. 139/1998, kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním

---

¹ ČERNÁ Jana, TRINNEROVÁ Dagmar, VACÍK Antonín. Právo sociálního zabezpečení. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2007. ISBN 978-80-7380-019-2

zabezpečení ve znění pozdějších předpisů; zákon č. 500/2004 Sb. o správním řízení (správní řád) a zákon č. 187/2006 Sb. o nemocenském pojištění.²

3.1.1 Mezinárodní smlouvy ČR

Česká republika je vázaná ratifikovanými mezinárodními smlouvami. Je tedy potřeba vzít v úvahu právní rámec Evropského společenství upravující tuto oblast. Mezi nejvýznamnější mezinárodní smlouvy patří smlouvy Mezinárodní organizace práce (dále jen „MOP“), kterými jsou například – úmluva MOP č. 102 o minimální normě sociálního zabezpečení (publikována jako sdělení č. 461/1991 Sb.) a úmluva MOP č. 128 o invalidních, starobních a pozůstalostních důchodech (publikována jako sdělení č. 416/1991 Sb.) MOP se označuje jako specializovaná agentura OSN, jejímž cílem je prosazování sociální spravedlnosti a mezinárodně uznaných lidských a pracovních práv.³

K dalším významným mezinárodním smlouvám patří Evropská sociální charta z roku 1961 - Česká republika přistoupila v roce 1999. Evropská sociální charta se týká ochrany práce a pracovních podmínek, ochrany žen, dětí a zdravotně postižených včetně práv na sociální pojištění, sociální podporu a pomoc. Minimální standardy sociálního zabezpečení a koordinaci systémů sociálního zabezpečení vytyčuje Evropský zákoník sociálního zabezpečení a jeho prováděcí protokol z roku 1964, který také patří do skupiny významných mezinárodních smluv.⁴

3.1.2 Právo EU

Členství ve společnosti evropských států přinášelo i řadu změn při zajištění nároků v oblasti sociálního zabezpečení nejen českých pojištěnců, ale i zahraničních. Česká republika byla do členství přijatá 1. května 2004. Mezi základní princip Evropské unie (dále jen „EU“) patří právo občanů na volný pohyb, což pro oblast sociálního zabezpečení znamená zacházet s migrujícími občany EU a EHP stejně jako s vlastními státními příslušníky.

V oblasti sociálního zabezpečení má docházet ke koordinaci národních sociálních systémů členských států, nikoliv k jejich harmonizaci. Koordinace nahrazuje národní pravidla, která jsou pro migrující pracovníky nebo OSVČ nevýhodná, avšak národní

---

² KOLDINSKÁ Kristina. Sociální právo. Praha: C.H. Beck 2007. ISBN 978-80-7179-620-6

³ KOLDINSKÁ Kristina. Sociální právo. Praha: C.H. Beck 2007. ISBN 978-80-7179-620-6

⁴ ČERNÁ Jana, TRINNEROVÁ Dagmar, VACÍK Antonín. Právo sociálního zabezpečení. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2007. ISBN 978-80-7380-019-2

předpisy ponechává beze změn. Koordinace je důležitá i kvůli velkým rozdílům, které se často mění, proto EHS přijalo základní principy koordinace:

- aplikace právního řádu jediného státu (princip *lex loci laboris*),
- rovné zacházení a zákaz diskriminace,
- zachování nabytých práv a výplata dávek do ciziny,
- sčítání dob pojištění (agregace dob).

Mezi jedny z nejvíce zavedených předpisů EU patří ustanovení Společenství o sociálním zabezpečení. Dané předpisy jsou závazné pro všechny a musí je respektovat instituce sociálního zabezpečení, soudy a národní úřady. Předpisy Společenství mají prioritu i v případě rozporu s ustanovením národních zákonů.

V rámci EU je spolupráce mezi státy, která zahrnuje kooperaci mezi úřady a institucemi v členských státech a činnost Administrativní komise a Poradního výboru pro sociální zabezpečení. Spolupráce zahrnuje princip vzájemné administrativní pomoci, kdy se státy EHS musí informovat o změnách, ke kterým dochází v jejich systémech nutných pro aplikaci předpisů.⁵

Význam zde mají především nařízení rady, která jsou závazná jako celek a přímo aplikovatelná ve všech členských státech. Jedná se o následující nařízení:

- nařízení Evropského Parlamentu a Rady č. 883/2004 o koordinaci systémů sociálního zabezpečení (dále jen „Nařízení 883/2004“),
- nařízení Evropského Parlamentu a Rady č. 987/2009 (dále jen „Nařízení 987/2009“).

Obě nařízení vstoupila v platnost společně dnem 1. května 2009. Nařízení 883/2004 je součástí právního systému ČR, samostatně neupravuje nároky na dávky a podmínky pro jejich splnění, pouze koordinuje použití vnitrostátního právního řádu jednotlivých zakomponovaných členských států EU. Nařízení 987/2009 je prováděcím právním předpisem nařízení 883/2004.

Další nařízení, která vydala EU je nařízení č. 492/2011. Osobní rozsah tohoto nařízení je ve srovnání s výše uvedenými koordinačními nařízeními mnohem užší, jelikož se týká pouze vyplácení dávek.⁶

---

⁵ ČERNÁ Jana, VACÍK Antonín. Právo sociálního zabezpečení v rámci Evropské unie. Plzeň: Aleš Čeněk 2005. ISBN 80-86898-14-8

⁶ KOLDINSKÁ Kristina. Sociální právo. Praha: C.H. Beck 2007. ISBN 978-80-7179-620-6

3.2 Sociální systém České republiky

Sociální systém České republiky (dále jen „Sociální systém ČR“) se dělí na pilíře sociálního systému, které se sociální politikou zabývají, resp. na které se může občan v případě konkrétní události obrátit. Rozumí se tím instituce a jsou v zásadě tři:

1. Úřad práce České republiky,
2. Česká správa sociálního zabezpečení a
3. obce a kraje.

Pilířem sociálního systému rozumíme takovou instituci, která je zřizována ze zákona (tj. povinně) a na kterou se může občan v konkrétní sociální situaci přímo v daném regionu obrátit. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR není zmíněno jako jeden z hlavních pilířů, ač patří mezi nejdůležitější sociální instituci v zemi, která významně ovlivňuje fungování všech tří zmíněných pilířů, nicméně není určena k přímému styku s občany a poskytování služeb v „první linii“.⁷

Pomocí následující tabulky lze přiblížit roli v základních rysech jednotlivých pilířů sociálního systému ČR.

Tabulka 1 - Pilíře sociálního systému České republiky

Sociální systém České republiky		
Nepojistné dávky	Pojistné dávky	Sociální prevence, sociální ochrana dětí
↑	↑	↑
Úřad práce České republiky	Česká správa sociálního zabezpečení	Obce a kraje (odborné sociálních věcí MěÚ a KÚ)
↑	↑	↑
Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky		

Zdroj: KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR, vlastní zpracování

K základním principům systému státní sociální podpory patří komplexnost, jednotnost, sociální spravedlnost, skladebnost, valorizace, dostupnost, operativnost

⁷ KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE 2015. ISBN 978-80-245-2096-4

a nenáročnost. Jinými slovy se jedná o základy, na kterých by měla stát sociální politika. Právě respektování těchto principů by mělo sociální politice zajišťovat efektivnost a funkčnost.⁸

Při realizaci státní sociální podpory je uplatňován princip státem organizované solidarity, a to ve dvou základních směrech – od bezdětných k rodinám s dětmi a od vysokopříjmových k nízkopříjmovým rodinám. Nejprve šlo o univerzální nárokový příjem každého dítěte, jenž byl vyjádřením redistribučních procesů od bezdětných rodin ve prospěch rodin s dětmi. V současné době mají tuto podobu pouze rodičovský příspěvek a dávky péčovské péče, ostatní dávky, včetně přídavků na děti, jsou dnes již významně limitovány příjmovou situací rodiny. Jedná se tedy o typ dávek, u kterých jsou příspěvky stanovené na základě testování skutečné celkové příjmové situace rodiny, označováno také jako means test. Jde o podporu rodiny do okamžiku, kdy dosáhne svými příjmy společensky dohodnuté hranice, přičemž zpravidla s rostoucím příjmem se výše dávek snižuje, popřípadě po dosažení této hranice se dávka přestává úplně vyplácet. V takovém případě se jedná o přerozdělení ve prospěch rodin s nízkým příjmem. Vzájemná proporce výše daných dávek a prostředků vkládaných do těchto řešení umožňuje realizovat mnoho variant státní podpory rodin s dětmi, ale především umožňuje jedním systémem provést diametrálně odlišné pojetí sociální politiky státu. Různým nastavením konstant systém umožňuje účinně realizovat sociální politiku jak úsporného, tak i „štědrého“ charakteru, kdy prostřednictvím různé míry redistribučních procesů může být ve prospěch rodin s dětmi transferována různá výše prostředků.⁹

3.2.1 Úřad práce České republiky

Orgány státní sociální podpory, které vykonávají státní správu podle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, jsou Úřad práce České republiky (dále jen „Úřad práce ČR“) a Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“).¹⁰

Úřad práce ČR je součástí sociálního systému České republiky garantovaného a řízeného jedním resortním ministerstvem – tedy MPSV. Úřad práce ČR realizuje státní

---

⁸ KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE 2015. ISBN 978-80-245-2096-4

⁹ PRŮŠA Ladislav, VÍŠEK Petr, JAHODA Robert. Alchymie nepojistných sociálních dávek. Wolters Kluwer 2014. ISBN 978-80-7478-528-3

¹⁰ 117/1995 Sb. Zákon o státní sociální podpoře. Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 23.10.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117>

politiku zaměstnanosti a vyplácí takzvané nepojistné dávky sociálního systému. Jedná se především o dávky státní sociální podpory, dávky hmotné nouze a dávky pro zdravotně postižené osoby. Jedna dávka vyplácená Úřadem práce, a to podpora v nezaměstnanosti, má charakter pojistné dávky. Při posuzování nároku na danou dávku se posuzuje předchozí ekonomická aktivita a doba odvodů zákonného sociálního pojištění. U ostatních dávek vyplácených Úřadem práce nejsou kritéria nároku vázaná na předchozí ekonomickou aktivitu a platbu sociálního pojištění.

Úřad práce ČR poskytuje také celou řadu dalších služeb a vyvíjí řadu aktivit v sociální oblasti. Firmám vyplácí příspěvky na zaměstnávání osob, které jsou na trhu práce nějak znevýhodněny (zdravotně postižení, dlouhodobě nezaměstnaní). Dále podporuje i nezaměstnané uchazeče, kteří se rozhodnou začít podnikat, realizuje celou řadu specializovaných projektů a aktivit s cílem zlepšit zaměstnanost a zaměstnatelnost různých specifických skupin osob na trhu práce.

V organizační struktuře je nejvyšší řídicí strukturou Úřadu práce ČR jeho generální ředitelství v Praze, které řídí krajské pobočky a jejich prostřednictvím rovněž takzvaná kontaktní pracoviště, která fungují na úrovni okresů, případně i menších územních jednotek. Síť pracovišť Úřadu práce ČR je obsáhlá, jelikož v případě některých agend (například dávky státní sociální podpory či dávky hmotné nouze) je žádoucí jejich lokalizace co nejbližší občanovi. Jedná se o takzvaná kontaktní pracoviště či jejich detašované pracoviště v menších obcích.¹¹

3.2.2 Česká správa sociálního zabezpečení

Kompetence České správy sociálního zabezpečení (dále jen „ČSSZ“) jsou upraveny zákonem č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.¹²

ČSSZ spravuje prostředky vybrané od ekonomicky aktivních jedinců v podobě takzvaného sociálního pojištění a z daných prostředků vyplácí pojistné dávky, což jsou především důchody a nemocenské dávky. Sociální pojištění platí všechny výdělečné osoby, tedy zaměstnanci i osoby samostatně výdělečně činné (podnikatelé), pravidla pro jeho

---

¹¹ KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE 2015. ISBN 978-80-245-2096-4

¹² Profil organizace – Česká správa sociálního zabezpečení. Úvod – Česká správa sociálního zabezpečení [online]. Copyright © [cit. 23.10.2021]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/profil-organizace>

placení se v obou případech se liší a jsou upravena zákonem č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociálním zabezpečení.¹³

Organizační struktura ČSSZ obsahuje hlavní článek, kterým je její ústřední pracoviště v Praze, které prostřednictvím regionálních pracovišť na úrovni krajů řídí svá okresní pracoviště, jimiž jsou okresní správy sociálního zabezpečení (dále jen „OSSZ“), se kterými občan přichází do styku nejčastěji a uplatňuje tam svá práva a nároky vůči tomuto úřadu.¹⁴

Benefity vyplácené prostřednictvím ČSSZ jsou především důchody a nemocenské dávky:

1. dávky důchodového pojištění (starobních důchodů, invalidních důchodů a tzv. pozůstalostních důchodů, kam patří vdovský, vdovecký a sirotčí důchod),
2. dávky nemocenského pojištění (nemocenského, ošetřovného, peněžité pomoci v mateřství, vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství) a
3. podpory v nezaměstnanosti a dalších výdajů, které souvisejí se zabezpečováním práva v práci.¹⁵

Velmi významnou agendou ČSSZ je agenda důchodů, kdy se jedná o zásadní výdajovou položku nejenom z hlediska ČSSZ, ale i z hlediska celého státního rozpočtu ČR. Výdaje na dávky důchodového pojištění (důchody) byly v roce 2020 celkem 507 630 947 000 Kč.¹⁶ Vedle důchodů je další důležitou agendou ČSSZ také agenda nemocenských dávek. Ty jsou dalším typem pojistných dávek, jejichž výplatu může požadovat pouze ten jedinec, který státu odváděl sociální pojištění za přesně stanovených podmínek. Cílem dávek nemocenského pojištění je finančně zabezpečit ekonomicky aktivní občany v okamžiku, kdy kvůli nemoci či mateřství ztratí krátkodobě výdělek. Legislativně jsou nemocenské dávky upraveny zákonem č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ze kterého lze sumarizovat škálu nemocenských dávek, kterými jsou – nemocenské, ošetřovné, peněžitá pomoc v mateřství a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství. Podstatné je

---

¹³ KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE 2015. ISBN 978-80-245-2096-4

¹⁴ Profil organizace – Česká správa sociálního zabezpečení. Úvod – Česká správa sociálního zabezpečení [online]. Copyright © [cit. 23.10.2021].

Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/profil-organizace>

¹⁵ KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE 2015. ISBN 978-80-245-2096-4

¹⁶ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. Zpráva o činnosti České správy sociálního zabezpečení 2020. Praha 2021. ISBN 978-80-87039-58-8

dodat, že možnost vzniku nároku na konkrétní typ nemocenské dávky se liší v závislosti na charakteru ekonomické aktivity. Na všechny čtyři dávky mají nárok pouze zaměstnanci, zatímco nárok osob samostatně výdělečně činných (podnikatelů) je omezen pouze na nemocenské a peněžitou pomoc v mateřství.¹⁷

3.2.3 Obce a kraje

Sociální systém není jen o výplatě dávek, ale také o prevenci a aktivní práci s problémovými jedinci či rodinami. Právě v této oblasti mají nezastupitelnou úlohu samosprávné celky – tedy obce a kraje. Obce a kraje jsou vymezeny zákonem č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení) a zákonem č. 129/2000 Sb., o krajích (krajské zřízení), kde jsou upraveny kompetence daných samosprávných celků.

V současné době je doménou obcí a krajů oblast sociálních služeb, sociální prevence, sociálně-právní ochrany dětí a rodin atp. Je nutné zajistit rovněž poskytování celé řady sociálních služeb, které výrazně usnadňují život osobám s nějakým sociálním hendikepem, stejně jako jejich rodinám.

Mezi hlavní aktivity obcí a krajů patří v oblasti sociálně právní ochrany dětí a rodiny například vyhledávání dětí v ohrožení, podávání návrhů na ústavní výchovu a na zbavení či omezení rodičovské zodpovědnosti, zprostředkování osvojení (adopce) nebo svěření dítěte do pěstounské péče. V oblasti sociální prevence se jedná o protidrogovou prevenci, prevenci kriminality, pomoc občanům po propuštění z výkonu trestu nebo pomoc společensky nepřizpůsobivým občanům. Poslední oblastí, tedy oblast zřizování a provozování sociálních služeb, se zabývá domovy pro seniory, azylové domy, zdravotně postiženými osobami a pečovatelskou službou.¹⁸

---

¹⁷ KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE 2015. ISBN 978-80-245-2096-4

¹⁸ KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE 2015. ISBN 978-80-245-2096-4

3.3 Pojetí rodiny

„Pojetí rodiny vymezuje Ministerstvo práce a sociálních věcí, který chápe rodinu jako celek rozličných konstelací takové formy života, která obsahuje minimálně dvougenerační soužití dětí a rodičů, má trvalý charakter a vykazuje pevné vazby mezigenerační a vnitrogenerační solidarity.“¹⁹

Stát na jedné straně musí chránit a podporovat rodiny a na druhé straně chránit zájmy a zdravý vývoj dětí. Sociálními událostmi spojenými s rodinou se zabývá veřejnoprávní rodinná politika, která má povahu uvažované a cílené veřejnoprávní intervence do soukromoprávní oblasti. Každý občan má svobodnou volbu při uzavření manželství a při založení rodiny a právo na výchovu svých dětí, což vymezuje Listina základních práv a svobod ČR. *„Stát zpravidla zasahuje v daných oblastech:*

- *podporuje a pomáhá fungujícím rodinám při narození a výchově jejich dětí;*
- *sanuje problémové rodiny, pokud ohrožují zájmy a rozvoj svých dětí;*
- *chrání děti a pečuje o ně v případech, kdy se rodina rozpadne nebo zanikne.“²⁰*

V současné době lze rodinnou politiku popsat jako komplexní, která poskytuje finanční dávky rodinám a má opatření veřejnoprávního charakteru s dopadem na život a sociální situaci rodin. Rodinná politika se zpravidla zaměřuje na mateřství, rodičovství a výchovu dítěte v rodině.

3.3.1 Mateřství

Těhotenství, porod a následně šestinedělí jsou přirozeným průběhem v životě ženy. Sociálními událostmi jsou zdravotní, pracovní a sociální komplikace spojené s tímto průběhem. Jedná se o události, které vyvolávají náklady a potřeby zdravotních a sociálních potřeb.

Dávky v mateřství jsou cílené na zdraví a sociální potřeby ženy, nikoliv dítěte. V souvislosti s nastávajícím porodem a péčí o narozené dítě žena potřebuje pracovní volno, tedy mateřskou dovolenou, která je pod záštitou peněžité pomoci v mateřství. Po narození dítěte žena dostane jednorázovou peněžitou dávku v podobě porodného, avšak pouze pokud

---

¹⁹ TOMEŠ Igor. Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha: Portál 2010. Str. 238–239. ISBN 978-80-736-7680-3

²⁰ TOMEŠ Igor. Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha: Portál 2010. Str. 240. ISBN 978-80-736-7680-3

splní podmínky nároku na danou dávku, které jsou ukotveny v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.²¹

3.3.2 Rodičovství

„Pro účely státní sociální podpory se za rodinu považuje soužití rodičů a nezaopatřených dětí ve společné domácnosti. Za nezaopatřené dítě je považováno dítě do skončení povinné školní docházky a dále, pokud se buď připravuje na budoucí povolání, nebo je zdravotně postižené, nejdéle však do 26 let.“²²

Po vyčerpání dávky peněžité pomoci v mateřství má žena, případně i otec nárok na rodičovský příspěvek v souvislosti s péčí o dítě do 4 let věku dítěte. Rodičovský příspěvek umožňuje celodenně pečovat o dítě, což je velice důležité pro fyzický i psychický vývoj dítěte.

3.3.3 Výchova dítěte v rodině

Narozením a výchovou dítěte se zvyšují rodinné výdaje, proto je důležitá ekonomická podpora rodin, aby nedocházelo k chudobě rodin, což se nejčastěji řeší rodinnými dávkami a daňovými úlevami.

Účelem rodinných dávek je přispět rodině s dětmi k úhradě zvýšených nákladů spojených s výchovou dítěte ve srovnání s bezdětnými rodinami, aby nedocházelo k snižování úrovně rodin s dětmi. Dále stát pomáhá rodinám s dětmi daňovými úlevami, které jsou označovány jako negativní daně. Takto označovány jsou z důvodu, že každá rodina má nárok na určité důstojné životní minimum. Pokud daného minima nedosahuje, tak neplatí daně a je jí doplácen rozdíl do tohoto minima v rámci daňového systému.²³

---

²¹ TOMEŠ Igor. Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha: Portál 2010. ISBN 978-80-736-7680-3

²² Státní sociální podpora. Průvodce [online]. Copyright © [cit. 24.10.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/statni-socialni-podpora>

²³ TOMEŠ Igor. Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha: Portál 2010. ISBN 978-80-736-7680-3

3.4 Dávky státní sociální podpory

Dávky státní sociální podpory jsou vymezeny zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, v jehož rámci jsou komplexně upraveny podmínky hmotné podpory rodin při řešení standardních životních situací.²⁴

Dávky státní sociální podpory se rozdělují na:

1. dávky testované (závislost na příjmu), kam patří porodné, příspěvek na dítě, příspěvek na bydlení a
2. dávky netestované (nezávislost na příjmu), kterými jsou rodičovský příspěvek a pohřebné.²⁵

Testované dávky neboli vertikální dávky se od příjmu odvozují a platí u nich princip – čím nižší příjem rodiny, tím vyšší je podpora, respektive výše dávky (samozřejmě s omezujícími limity). Vertikální dávky jsou také označovány jako dávky obsahující chudinský prvek. Na druhé straně jsou v systému netestované dávky, které jsou nazývány dávkami univerzálními. Jedná se o dávky obsahující rodinný prvek, tzn. že vyplývají pouze z titulu rodinného (nebo rodinu nahrazující) soužití, tedy bez ověřování příjmu a reakce na něj.²⁶

Z celkového počtu pěti dávek jsou dvě jednorázově placené (porodné a pohřebné) a tři vyplácené opakovaně každý měsíc, po celou dobu trvání nároku na dávku.

Program dávek státní sociální podpory pro rodiny s dětmi byl navrhován jako dávkový systém, jehož cílem bylo posílit příjem rodin s dětmi, kterého dosahují z výdělečné činnosti a příjmově je podpořit v sociálních situacích (narození a výchova dítěte) tak, aby se nedostávali pod hranici chudoby.²⁷

Opakovaně se objevují kritiky, že sociální dávky jsou „špatně nastaveny“, protože umožňují velké výplaty osobám tzv. nepřizpůsobivým, a jsou nemotivující. Lze připustit, že v části romské society jsou sociální dávky akceptovány jako odměna za rození dětí a takový příjem je možno ovlivnit narozením dalších dětí. Nicméně nelze z toho vinit dávkový systém. Na počátku tvoření dávek musí tvůrce dávek odpovědět jednoznačně na otázky typu:

---

²⁴ PRŮŠA Ladislav, VÍŠEK Petr, JAHODA Robert. Alchymie nepojistných sociálních dávek. Wolters Kluwer 2014. ISBN 978-80-7478-528-3

²⁵ KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE 2015. ISBN 978-80-245-2096-4

²⁶ PRŮŠA Ladislav, VÍŠEK Petr, JAHODA Robert. Alchymie nepojistných sociálních dávek. Wolters Kluwer 2014. ISBN 978-80-7478-528-3

²⁷ KOTÝNKOVÁ Magdalena. Sociální ochrana chudých v České republice. Oeconomica 2007. ISBN 978-80-245-1302-7

proč, komu, co, jak, kdy, kým, za jakých podmínek a z jakých zdrojů. Není možné vytvořit různé dávkové systémy pro odlišně se chovající entity, a to majoritu a minoritu. Zásadní redukce a korekce takového dávkového systému s ohledem na situaci v části romské komunity, popřípadě na situaci s nepřízpůsobivými osobami, s platností pro majoritu by byla nepřijatelná, etnické či jiné vymezení je nemožné. Sociální dávka není jen transfer peněz, ale je nástrojem sociální politiky. Je nutné hledat cesty, jak modifikovat systémy sociálních dávek, aby byly „employment friendly“, tj. nejen neobsahovaly demotivační prvky k práci, ale motivovaly k přijetí zaměstnání například tak, že by zvýhodňovaly ty, kteří tak postupují.

Poskytovat rodičovský příspěvek „bez ohledu na předchozí příjem“ znamená, že pro osobu s vyšším příjmem (respektive již průměrným příjmem) má menší „hodnotu a atraktivitu“ než pro osobu bez příjmu nebo s minimální mzdou. I odtud může vycházet zjištění, že čím vyšší vzdělání a tím i vyšší příjem osoba má, tím méně má dětí.²⁸

Sociální dávky v České republice jsou financovány výlučně ze státního rozpočtu (podle § 1 odst. 2 StScPod náklady hradí stát). Systém státní sociální podpory je svou podstatou systémem univerzálním, jelikož prostřednictvím jeho lze uskutečňovat sociální transfery ze státního rozpočtu ke všem skupinám obyvatel.²⁹ Česká republika dává opravdu velký objem finančních prostředků především na vyplácení rodičovského příspěvku. Za zmínění stojí i doba poskytování rodičovského příspěvku v naší zemi, která je v Evropě nejdelší.³⁰

3.4.1 Rodičovský příspěvek

Rodičovský příspěvek přichází na řadu poté, co skončí výplata peněžité pomoci v mateřství, pokud na danou dávku vznikl pojištěnce nárok. Účelem rodičovského příspěvku je finančně podpořit rodiče v době, kdy nemůže být z důvodu péče o dítě do 4 let věku výdělečně činný. Dávka je vyplácena opakovaně každý měsíc po celou dobu trvání nároku.

Podmínka nároku na rodičovský příspěvek je v zásadě pouze celodenní řádná péče o dítě do jeho 4 let věku. Oprávněnou osobou je v případě rodičovského příspěvku matka nebo otec dítěte. Výše rodičovského příspěvku je během trvání nároku v celkovém objemu 300 000 Kč. Protože je ale možné do určité míry si volit výši měsíční částky dané dávky,

---

²⁸ PRŮŠA Ladislav, VÍŠEK Petr, JAHODA Robert. Alchymie nepojistných sociálních dávek. Wolters Kluwer 2014. ISBN 978-80-7478-528-3

²⁹ TRÖSTER Petr. Právo sociálního zabezpečení. 4., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck 2008. ISBN 978-80-740-0032-4

³⁰ PRŮŠA Ladislav, VÍŠEK Petr, JAHODA Robert. Alchymie nepojistných sociálních dávek. Wolters Kluwer 2014. ISBN 978-80-7478-528-3

může být doba jejího pobírání různá. Většina oprávněných osob čerpá rodičovský příspěvek v jiné měsíční částce a po jinou dobu. Způsob a podmínky volby doby pobírání a částky rodičovského příspěvku podrobněji specifikuje zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, který se snaží v možnosti a škále volby rodičovského příspěvku zvýhodnit především ty rodiče, kteří před porodem pracovali a vznikl alespoň jednomu z nich nárok na peněžitou pomoc v mateřství. Peněžitá pomoc v mateřství je sice dávka určená pro ženy, nicméně i z výdělku muže lze analogicky spočítat vyměřovací základ pro tuto dávku, ze které lze pak dovodit možnost volby rodičovského příspěvku. Zvolená výše rodičovského příspěvku nesmí přesáhnout 70 % 30násobku denního vyměřovacího základu pro stanovení peněžité pomoci v mateřství.³¹

O dávku lze žádat až 3 měsíce zpětně, nikoliv však dříve než od data, kdy na ni vznikl nárok. S žádostí musí rodič doložit rodný list dítěte a průkazy totožnosti obou rodičů. Volbu rodičovského příspěvku lze měnit každé 3 měsíce pomocí formuláře Volba výše rodičovského příspěvku, který se podává na kontaktním pracovišti Úřadu práce ČR. Rodiče se mohou v péči o dítě v průběhu čerpání rodičovského příspěvku střídat, příjem rodičů v průběhu čerpání rodičovského příspěvku není sledován. Další důležitá fakta, kterými jsou například pobyt dítěte ve školce v průběhu čerpání rodičovského příspěvku nebo narození dalšího dítěte v průběhu čerpání rodičovského příspěvku vymezuje zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře.³²

3.4.2 Přídavek na dítě

Přídavek na dítě je dávkou státní sociální podpory poskytovanou rodinám s nezaopatřenými dětmi, která přispívá ke krytí nákladů, spojených s výchovou a výživou daných dětí. Zajímavostí je, že se jedná se o dávku, která je nárokem dítěte, i když tento nárok do 18 let uplatňuje jeho zákonný zástupce. Tato informace je důležité například při exekuci rodičů, protože v takovém případě nelze přídavek na dítě exekučně zabavit, jelikož se jedná o nárok dítěte nikoliv zákonného zástupce.³³

Nárok na přídavek na dítě má nezaopatřené dítě, které žije v rodině, jejíž průměrný měsíční čistý příjem v uplynulém kalendářním roce nepřevyšil 3,4násobek životního minima

---

³¹ KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE 2015. ISBN 978-80-245-2096-4

³² ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, ÚŘAD PRÁCE ČR. Příručka pro nastávající rodiče. Praha 2021. ISBN 978-80-87039-56-4

³³ KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE 2015. ISBN 978-80-245-2096-4

rodiny. V § 6 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře se termín „uplynulý kalendářní rok“ rozumí rozhodným obdobím, za které se zjišťuje rozhodný příjem. U přídatku na dítě to je kalendářní rok předcházející kalendářnímu roku, do něhož spadá počátek období od 1. října do 30. září následujícího kalendářního roku, v němž před počátkem uvedeného období je třeba podle § 5 prokázat rozhodný příjem.

Pokud je přídatek na dítě přiznán, je vyplácen vždy 12 měsíců. Poté musí žadatel doložit rozhodné příjmy rodiny za předchozí kalendářní čtvrtletí, které dokládá každé čtvrtletí a nezaopatřenost, tedy zpravidla studium, dětí starších 15 let. Při splnění všech podmínek je pak dávka znovu vyplácena další rok. Právě s ohledem na dokládání nezaopatřenosti dětí starších 15 let je období vázáno na rok školní, nikoliv na rok kalendářní. Pokud dítě přestane studovat, rodina již do konce září nedoloží potvrzení o studiu a na přídatek tudíž nemají nárok. Výše uvedenou podmínku zákona by tedy šlo poněkud zjednodušeně interpretovat tak, že se vždy dokládá příjem za kalendářní rok, který předchází počátku „běžícího“ školního roku.

Přídatek je vyplácen všem příjemcům jednotnou částkou, závislou pouze na věku nezaopatřeného dítěte. Přídatek na dítě se vyplácí měsíčně, a to po uplynutí kalendářního měsíce, za který náležel, nejpozději do konce následujícího kalendářního měsíce po tomto měsíci.

3.4.3 Porodné

Jedná se o dávku vyplácenou jednorázově, tedy po narození dítěte, na rozdíl od jiných dávek, které mají naopak podporovat rodiny s dětmi průběžně a jsou vypláceny opakovaně každý měsíc (např. rodičovský příspěvek, přídatek na dítě). Účelem je pomáhat rodinám s nižšími příjmy kompenzovat náklady spojené s narozením dítěte.

Oprávněnou osobou, která má na porodné nárok je matka dítěte. Další podmínky nároku na porodné jsou následující:

- poskytuje se pouze na první a druhé živě narozené dítě,
- průměrný měsíční čistý příjem rodiny nesmí v rozhodném období (tím je poslední ukončení kalendářní čtvrtletí před datem porodu) přesáhnout 2,7násobek životního minima rodiny,
- pokud by matka při porodu zemřela, přechází nárok na porodné na otce dítěte.³⁴

---

³⁴ KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE 2015. ISBN 978-80-245-2096-4

Výše porodného činí 13 000 Kč na první živě narozené dítě a 10 000 Kč na druhé dítě.

3.4.4 Příspěvek na bydlení

Příspěvek na bydlení je dávkou, která je vyplácena s cílem pomáhat rodinám či jednotlivcům s nižšími příjmy hradit nezbytné náklady na bydlení.

„Podmínky nároku na příspěvek na bydlení jsou v zásadě tři a to:

- *žádat může pouze vlastník nebo nájemce bytu, který je v bytě hlášen k trvalému pobytu,*
- *náklady na bydlení musí přesahovat 30 % příjmů rodiny (resp. osob trvale hlášených v dané bytové jednotce), v případě hlavního města Prahy to musí být více než 35 % příjmů,*
- *výše uvedená částka 30 % příjmů rodiny (resp. 35 % příjmů v Praze) nesmí být vyšší než částka takzvaných normativních nákladů na bydlení.“³⁵*

Příspěvek na bydlení vymezuje zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře jako dávku určenou všem domácnostem bez vazby na přítomnost dítěte v rodině. Danou dávku lze označit za dávku, která obsahuje jednoznačně chudinský prvek, jelikož nárok na dávku vzniká v závislosti na výši příjmu domácnosti.³⁶

Výše normativních nákladů na bydlení je určena přímo v zákoně č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře v § 26, a v podstatě slouží k tomu, aby stát hlídal jakousi přiměřenost dokládáných nákladů na bydlení s ohledem na objektivní situaci na trhu bydlení a s přihlédnutím k tržním cenám důležitých komodit s bydlením souvisejících – tj. například teplo, elektřina. Ministerstvo práce a sociálních věcí zvýšilo začátkem roku 2022 částky, které se započítávají jako náklady na bydlení (normativní náklady na bydlení) i částky za pevná paliva. Dané částky jsou zvyšovány každý rok dle ekonomické situace.³⁷

„Výše příspěvku na bydlení je dána rozdílem mezi normativními náklady na bydlení a částkou 30 % příjmů rodiny (resp. 35 % příjmů na území hlavního města Prahy). Pokud jsou skutečné náklady na bydlení nižší než normativní náklady na bydlení, počítá se při výpočtu příspěvku na bydlení s náklady skutečnými a nikoliv normativními. Pokud příjem rodiny nedosahuje částky životního minima rodiny, započítává se pro stanovení výše

---

³⁵ KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE 2015. Str. 156. ISBN 978-80-245-2096-4

³⁶ KOTÝNKOVÁ Magdalena. Sociální ochrana chudých v České republice. Oeconomica 2007. ISBN 978-80-245-1302-7

³⁷ KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE 2015. ISBN 978-80-245-2096-4

*příspěvku na bydlení jako příjem rodiny částka odpovídající životnímu minimu této rodiny, i když ji taková rodina reálně nepobírá. Na první pohled se tedy může zdát, že rodina s příjmy pod úroveň životního minima je při výpočtu dávky znevýhodněna, nicméně v tomto případě vzniká nárok na další dávku na bydlení – a sice doplatek na bydlení ze systému dávek hmotné nouze, tudíž se o žádné reálné znevýhodnění sociálně slabých rodin nejedná.*³⁸

3.5 Dávky nemocenského pojištění

Dávky nemocenského pojištění slouží k finančnímu zabezpečení osob v případě vzniku sociální události, kterou může být nemoc, těhotenství, úraz nebo mateřství. Dané dávky jsou určeny hlavně pro ekonomicky činné občany a je pojištěním, které při splnění daných podmínek vzniká přímo ze zákona, jedná se tedy o dávky obligátní. Dávky nemocenského pojištění lze charakterizovat jako opakující se dávky z hlediska doby poskytování, které jsou vymezeny zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.³⁹

3.5.1 Otcovská dávka

Nejnovější dávka ze systému nemocenského pojištění, která je v účinnosti od 1. února 2018. Smyslem dávky otcovské poporodní péče (dále jen „otcovská“), je pomoci novopečeným tatínkům v prvních dnech nebo týdnech po narození dítěte. Má tedy posilnit vazby mezi dítětem a jeho rodiči.⁴⁰

Otcům na dané dávce náleží 70 % redukovaného denního vyměřovacího základu za kalendářní den. Základní podmínkou nároku na otcovskou je účast na nemocenském pojištění v době nástupu na danou dávku. U OSVČ musí být splněna podmínka dobrovolné účasti na nemocenském pojištění OSVČ alespoň po dobu 3 měsíců bezprostředně předcházejících dni, od něhož je žádáno přiznání dávky a po dobu čerpání dávky nesmí OSVČ vykonávat samostatnou výdělečnou činnost. Další podmínkou je, aby byl otec zapsán v rodném listu dítěte, nicméně není podmínkou, aby rodiče dítěte byli sezdaní.⁴¹ Otcovská

---

³⁸ KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE 2015. Str. 158. ISBN 978-80-245-2096-4

³⁹ TRÖSTER Petr. Právo sociálního zabezpečení. 4., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck 2008. ISBN 978-80-740-0032-4

⁴⁰ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, ÚŘAD PRÁCE ČR. Příručka pro nastávající rodiče. Praha 2021. ISBN 978-80-87039-56-4

⁴¹ ŽENÍŠKOVÁ Marta, PŘIB Jan, SCHMIED Zdeněk. Zákon o nemocenském pojištění s komentářem, příklady a výkladem problematiky náhrady mzdy od 1.1.2020. Olomouc: ANAG 2020. ISBN 978-80-7554-249-6

náleží pojištěnci, pokud nástup na otcovskou nastal v období 6 týdnů ode dne narození dítěte. Nicméně tato dávka nevzniká pouze při narození dítěte, ale nárok má i otec, který převzal do péče dítě do 7 let jeho věku.

Od roku 2018 mohli otcové na otcovské strávit 7 kalendářních dnů s novorozencem a pomáhat mamince s péčí o dítě. Novinkou od 1. 1. 2022 je prodloužení podpůrčí doby (doba poskytování dávky) z týdne na dva týdny. Prodlužuje se i období, v němž může být otcovská poskytována v případě, kdy bylo dítě hospitalizováno v období prvních 6 týdnů života, o dobu hospitalizace.

Podpůrčí doba u otcovské činí nově tedy 2 týdny a začíná nástupem ten den, který daná osoba určí v období 6 týdnů ode dne narození dítěte nebo převzetí dítěte do péče. Nárok na otcovskou musí zaměstnavatel odeslat na příslušnou OSSZ na předepsaném tiskopise Žádost o dávku otcovské poporodní péče (otcovskou), který vydává ČSSZ.⁴²

3.5.2 Peněžitá pomoc v mateřství

Jedná se o dávku, která je určena jako finanční podpora ženě, která nemůže být v důsledku těhotenství či mateřství výdělečně činná. Nárok má žena, která porodila nebo převzala dítě do trvalé péče nahrazující péči mateřskou. Od roku 2009 se okruh osob, které mají nárok na peněžitou pomoc v mateřství (dále jen „PPM“) rozšířil o manžela ženy, která porodila a na otce dítěte, pokud není manželem ženy. Matka dítěte se musí vzdát poskytování PPM formou písemného souhlasu k tomu, aby její manžel či otec dítěte nadále o dítě pečovali.⁴³ Další podmínkou nároku na PPM je účast pojištěnce na pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dní v posledních dvou letech před dnem nástupu na mateřskou. Jinak tomu je u osob samostatně výdělečně činných (dále jen „OSVČ“), kde kromě splnění předchozí podmínky je vyžadována navíc účast na pojištění po dobu alespoň 180 kalendářních dnů v posledním roce před dnem počátku podpůrčí doby. Podpůrčí doba (tedy doba, kterou je PPM vyplácena) činí 28 týdnů u pojištěnky, která porodila jedno dítě, zatímco v případě vícečetného porodu je to 37 týdnů.⁴⁴

---

⁴² ŽENÍŠKOVÁ Marta, PŘIB Jan. Zákon o nemocenském pojištění s komentářem, příklady a výkladem problematiky náhrady mzdy od 1.1.2018. Olomouc: ANAG 2018. ISBN 978-80-7554-108-6

⁴³ ŽENÍŠKOVÁ Marta, PŘIB Jan, SCHMIED Zdeněk. Zákon o nemocenském pojištění s komentářem, příklady a výkladem problematiky náhrady mzdy od 1.1.2020. Olomouc: ANAG 2020. ISBN 978-80-7554-249-6

⁴⁴ ŽENÍŠKOVÁ Marta, PŘIB Jan. Zákon o nemocenském pojištění s komentářem, příklady a výkladem problematiky náhrady mzdy od 1.1.2019. Olomouc: ANAG 2019. ISBN 978-80-7554-193-2

Pro vznik nároku na PPM platí podmínka, že těhotenství skončilo porodem, nikoliv potratem. Nástup na PPM nastává dnem, který žena sama určí v období od počátku osmého týdne do počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu. Ochranná lhůta u žen, jejichž pojištění (zaměstnání) skončilo v době těhotenství, činí 180 kalendářních dnů ode dne zániku pojištění (pokud však pojištění trvalo kratší dobu než 180 kalendářních dnů, činí ochranná lhůta jen tolik kalendářních dnů ode dne zániku pojištění).⁴⁵

Výsledná denní dávka PPM činí 70 % redukovaného denního vyměřovacího základu, v porovnání s ošetřovným, u kterého je to pouze 60 %.

Žádost o dávku se podává na předepsaném tiskopise Žádost o peněžitou pomoc v mateřství, který musí vyplnit ošetřující gynekolog a následně tiskopis předá pojištěnka svému zaměstnavateli, který ho odešle příslušné OSSZ. Daná OSSZ zašle do jednoho měsíce od data, kdy obdrží všechny potřebné doklady, písemné oznámení o denní výši dané dávky, výši denního vyměřovacího základu a době, za kterou bude dávka vyplacena. Tyto informace OSSZ zasílá žadateli současně s výplatou dávky. Může se stát, že podmínky pro nárok na dávku nebyly splněny a žadateli je zasláno rozhodnutí o zamítnutí, kde je uvedeno odůvodnění. Proti rozhodnutí lze podat v zákonné lhůtě (do 15 dnů po jeho doručení) odvolání, a to prostřednictvím příslušné OSSZ, nicméně o odvolání rozhoduje regionální pracoviště ČSSZ.⁴⁶

3.5.3 Ošetřovné

Další velmi významnou a důležitou dávkou ze systému nemocenského pojištění je takzvané ošetřovné. Do konce roku 2008 se ošetřovné nazývalo podpora při ošetřování člena rodiny. Jedná se o dávku, která je určena zaměstnanci (podnikatelé na ní nárok nemají), který nemůže pracovat z důvodu ošetřování dítěte mladšího 10 let, případně i jiného člena domácnosti, pokud to jeho zdravotní stav vyžaduje. Ošetřovné u dítěte mladšího 10 let náleží také v případě, kdy dítě není fakticky nemocné, ale škola (školka), do které dochází, je uzavřena např. z důvodu havárie nebo jiné nepředvídatelné události.⁴⁷

Cílem ošetřovného je řešit situace spojené s péčí zaměstnance o dítě nebo jiného člena rodiny, což mu znemožňuje vykonávat zaměstnání a pobírat mzdu. Denní dávka ošetřovného

---

⁴⁵ TRÖSTER Petr. Právo sociálního zabezpečení. 4., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck 2008. ISBN 978-80-7400-032-4

⁴⁶ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, ÚŘAD PRÁCE ČR. Příručka pro nastávající rodiče. Praha 2021. ISBN 978-80-87039-56-4

⁴⁷ KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE 2015. ISBN 978-80-245-2096-4

činí 60 % redukovaného denního vyměřovacího základu. Podstatným atributem této dávky je také podpůrní doba, tj. doba, po kterou je vyplácena. Podpůrní doba činí u ošetrovného 9 nebo 16 kalendářních dnů, delší podpůrní doba však platí pouze pro osamělého zaměstnance, který má v trvalé péči aspoň jedno dítě ve věku do 16 let, které dosud neukončilo povinnou školní docházku. Osoby žijící v domácnosti se mohou jednou vystřídat, tzv. matka dítěte může čerpat ošetrovné 1. až 4. den a 5. až další dny může danou dávku čerpat otec.⁴⁸

Ministerstvo práce a sociálních věcí zavedlo od 1. 1. 2022, že již není potřeba splňovat podmínku soužití ve společné domácnosti u některých blízkých příbuzných. Podmínka soužití v domácnosti se nevyžaduje u příbuzných v linii přímé podle občanského zákoníku (např. otec, matka, babička, děda, syn, dcera), a dále u sourozenců, manžela, manželky, registrovaného partnera (partnerky) a rodiče manžela (manželky).

3.5.4 Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství

Poslední, v pořadí již čtvrtou dávkou ze systému nemocenského pojištění je vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství. Tato dávka je, co do principu výpočtu, zcela specifická a nevychází z obdobného výpočtového vzorce, který je pro výše uvedené tři dávky ve skutečnosti společný (pomineme-li odlišné procentní sazby u PPM).

Nárok na vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství má těhotná zaměstnankyně, která byla převedena na jinou práci, protože práce, kterou předtím konala, je zakázána těhotným ženám, nebo podle rozhodnutí ošetřujícího lékaře ohrožuje její těhotenství. Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství si dále může nárokovat zaměstnankyně, která byla v období do konce devátého měsíce po porodu převedena na jinou práci, protože práce, kterou předtím konala, je zakázána matkám do konce devátého měsíce po porodu, nebo podle rozhodnutí lékaře ohrožuje její zdraví nebo mateřství.⁴⁹

K čerpání dané dávky je potřeba vyplnit a předat zaměstnavateli tiskopis Žádost o vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství, zaměstnavatel následně žádost předá na příslušnou OSSZ. Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství se vyplácí za kalendářní dny, v nichž trvalo převedení na jinou práci. Stanoví se jako rozdíl mezi denním

---

⁴⁸ ŽENÍŠKOVÁ Marta, PŘIB Jan. Zákon o nemocenském pojištění s komentářem, příklady a výkladem problematiky náhrady mzdy od 1.1.2019. Olomouc: ANAG 2019. ISBN 978-80-7554-193-2

⁴⁹ KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE 2015. ISBN 978-80-245-2096-4

vyměřovacím základem zjištěným ke dni převedení zaměstnankyně na jinou práci a průměrem jejich započitatelných příjmů připadajícím na jeden kalendářní den v jednotlivých kalendářních měsících po tomto převedení nebo ustanovení.⁵⁰

3.6 Další taxativní vymezení možností pro podporu rodin

Finanční podpora rodiny neprobíhá pouze formou systému sociálního zabezpečení, ale druhou oblastí podpory pro rodiny jsou daňová opatření. Rodiny mohou využít daňovou slevu za umístění dítěte (dále jen „školkovné“) a daňové zvýhodnění na vyživované dítě žijící s poplatníkem v domácnosti (dále jen „daňová sleva na dítě“), což vymezuje zákon č. 586/1992 Sb. o daních z příjmů, ve znění pozdějších předpisů.⁵¹

3.6.1 Školkovné

Školkovné je sleva přímo na dani, takže snižuje rovnou vypočtenou daň z příjmu a ne jen daňový základ. Danou slevu na dani může využít poplatník žijící s vyživovaným dítětem ve společné domácnosti a může ji uplatnit pouze jeden z rodičů jednou ročně prostřednictvím ročního zúčtování daní nebo pro podání daňového přiznání. Jeho výše je rovna minimální mzdě, tedy školkovné za rok 2021 (daňové přiznání podané v roce 2022) bylo stanoveno v maximální výši 15 200 Kč, v roce 2022 proběhlo navýšení minimální mzdy na 16 200 Kč. Slevu mohou využít i OSVČ, pokud si výdaje stanovují výdajovým paušálem.

U školkovného se uplatňuje pouze tzv. školné ve školce, nikoliv náklady spojené se stravováním. Na rozdíl od daňové slevy na dítě nezakládá nárok na výplatu daňového bonusu.⁵²

3.6.2 Daňová sleva na dítě

Daňové zvýhodnění na dítě může poplatník uplatnit na každého vyživovaného potomka, který s ním žije ve společné domácnosti. Za vyživované dítě se považuje nezletilá osoba (dítě ve věku do 18 let), ale také zletilé dítě až do dovršení věku 26 let. Podmínkou u zletilého dítěte do 26 let je nutností mít statut studenta, tedy se soustavně připravovat na

---

⁵⁰ ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, ÚŘAD PRÁCE ČR. Příručka pro nastávající rodiče. Praha 2021. ISBN 978-80-87039-56-4

⁵¹ DUKOVÁ Ivana, DUKA Martin, KOHOUTOVÁ Ivanka. Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost. Praha: Grada 2013. ISBN 978-80-247-3880-2

⁵² Finance.cz - daně, banky, kalkulačky, spoření, kurzy měn [online]. Copyright © [cit. 22.1.2022]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/506043-skolkovne/>

výkon budoucího povolání. Další podmínkou pro využití dané slevy u dítěte do věku 26 let je jeho nemožnost vykonávat výdělečnou činnost kvůli nemoci, úrazu či dlouhodobě nepříznivému zdravotnímu stavu.

Zákon specifikuje vyživovanou osobu jako dítě vlastní; dítě osvojené; dítě v péči, která nahrazuje péči rodičů; dítě druhého z manželů a vlastní vnouče nebo vnouče druhého z manželů, pokud jeho rodiče nemají dostatečné příjmy, z nichž by mohli slevu na dítě uplatnit.

Daňová sleva se pojí s příjmovou hranicí, kterou je nutné překročit a může ji uplatnit pouze jeden z rodičů. Daňové zvýhodnění na děti umožňuje nejen snížení daně z příjmu, ale také zakládá nárok na čerpání daňového bonusu, kdy stát platí přímo poplatníkovi, pokud mu při započtení daňového zvýhodnění na děti vznikne záporná daň z příjmu. Daňové zvýhodnění lze uplatnit standardní slevou na dítě. Druhým způsobem je daňový bonus a třetím kombinace slevy a daňového bonusu. Je důležité, jak vysoké příjmy má daný poplatník. Daňové zvýhodnění může uplatnit buď v měsíční mzdě nebo jednou za rok při ročním zúčtování daní.⁵³

V srpnu roku 2021 došlo k růstu daňového zvýhodnění na dítě. Avšak změna se týkala pouze u zvýhodnění na druhé, třetí a každé další dítě.

Tabulka 2 - Srovnání daňového zvýhodnění na děti pro roky 2021 a 2022

Daňové zvýhodnění	2021		2022	
	za rok	za měsíc	za rok	za měsíc
Sleva na první dítě	15 204 Kč	1 267 Kč	15 204 Kč	1 267 Kč
Sleva na druhé dítě	19 404 Kč	1 617 Kč	22 320 Kč	1 860 Kč
Sleva na třetí dítě a každé další dítě	24 204 Kč	2 017 Kč	27 840 Kč	2 320 Kč

Zdroj: Finance.cz, vlastní zpracování

Daňová sleva je vyšší u dítěte, které je zdravotně postižené, kdy se jedná o dvojnásobek původní částky. Pro uplatnění daňového zvýhodnění je nutné, aby příjmy ze

⁵³ Sleva na dítě 2021: daňové zvýhodnění na děti - Měsíc.cz. - váš průvodce finančním světem [online]. Copyright © [cit. 22.01.2022]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/danovy-portal/dan-z-prijmu/sleva-na-dani-dite/>

zaměstnání či podnikání za předchozí kalendářní rok přesáhly alespoň šestinásobek minimální měsíční mzdy.⁵⁴

---

⁵⁴ Finance.cz - daně, banky, kalkulačky, spoření, kurzy měn [online]. Copyright © [cit. 28.1.2022]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/540078-slevy-na-deti-v-danich/>

4 Vlastní práce

V této kapitole je provedena analýza vývoje počtu poskytnutých dávek s počty živě narozených dětí v ČR, rozbor je zaměřen na období let 2018–2020. Stanovené období je zvoleno pouze na dané tři roky, jelikož otcovská přišla v platnost až v roce 2018. Pro rok 2021 a rok 2022 je provedeno statistické prognózování budoucího vývoje počtu živě narozených dětí v ČR a od toho se odvíjející příslušné dávky.

V následujících podkapitolách je sledován vývoj výdajů za poskytnuté dávky v časové řadě 10 let a dále jsou rozebrány výdaje ze státního rozpočtu za poskytnuté dávky dle krajů v České republice za rok 2019 a rok 2020 tak, jak je stát vyplácí jako finanční podporu pro rodiny.

Praktická část zahrnuje řízený rozhovor se specialistou OSVČ z úřadu ČSSZ, se kterým byly projednány určité podmínky OSVČ na čerpání a konfrontovány parametry pro plnění vybraných dávek. Dále názor kvalifikované osoby na pohled OSVČ v obecnější rovině, různá úskalí, výjimky a postřehy z praxe.

Navazující praktická část pojednává o modelových případech odrážejících finanční možnosti pro rodiny, na kterých jsou nastíněné možnosti, za jakých podmínek lze dávku získat a kdy naopak nikoliv.

I na tomto místě je nutné podotknout, že o jednotlivé dávky si musí žadatel sám požádat vyplněním příslušného formuláře, aby mohla být vůbec posuzována možnost čerpání. Nikde však neexistuje ucelený přehled toho, na co má konkrétní osoba nárok a o co by si mohla daný úřad požádat.

Rozbory vychází z podkladů získaných z dostupných materiálů a dokumentů Českého statistického úřadu a České správy sociálního zabezpečení. Data a údaje jsou zpracovány do tabulek a grafů, na kterých je provedeno šetření prezentované vlastním zpracováním autora.

4.1 Vývoj počtu dvou vybraných dávek poskytující ČSSZ v porovnání s počty narozených dětí v ČR

Předmětem tohoto rozboru je možnost komparace vývoje počtu poskytnutých dávek s počty živě narozených dětí v ČR. Proto byl zvolen vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství a otcovská, která se čerpá po narození dítěte. Nicméně u první zmíněné dávky je potřeba podotknout, že se čerpá v průběhu těhotenství, tudíž před narozením dítěte a po porodu se vyrovnávací příspěvek ženě poskytuje do konce 9. měsíce.

Tabulka 3 – Přehled vybraných statistických ukazatelů z dávek za rok 2018, 2019 a 2020

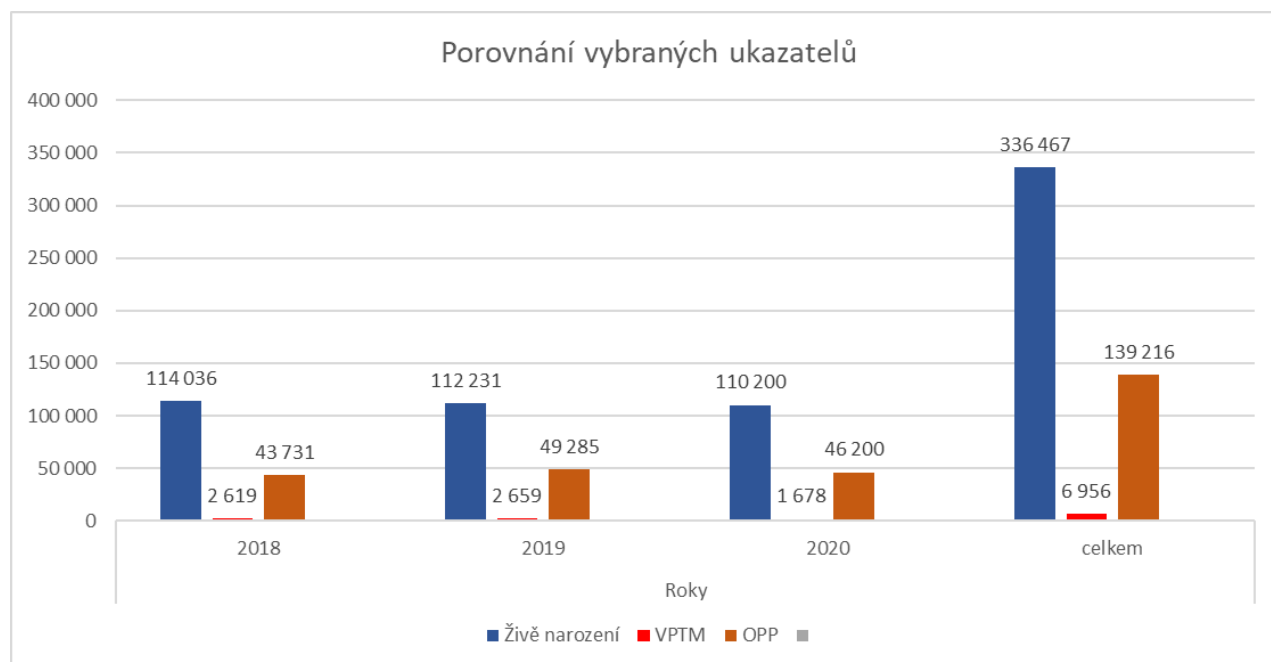
Ukazatel	Roky			
	2018	2019	2020	celkem
Živě narození	114 036	112 231	110 200	336 467
VPTM	2 619	2 659	1 678	6 956
OPP*	43 731	49 285	46 200	139 216

Zdroj: Vlastní zpracování autora na základě dat z ČSÚ a dat z ČSSZ

* dávka otcovské zavedena od 1.2.2018

Pro lepší přehlednost vývoje v rámci uplynulých tří let jsou data zpracována i graficky.

Graf 1- Porovnání počtu vybraných dávek v porovnání s počty narozených dětí v ČR

Zdroj: Vlastní zpracování autora na základě dat z ČSÚ a dat z ČSSZ

Jak je patrné z grafu č. 1, počet narozených dětí v roce 2019 se zlehka snížil oproti roku 2018, kdy se narodilo 114 036 živě narozených dětí, kdežto v roce 2019 se dětí narodilo o 1 805 méně, což je ve finále zanedbatelný pokles, jelikož se jedná pouze o 1,6 % méně narozených dětí. Takřka jinak tomu nebylo ani u porovnání roku 2018 a roku 2020, kdy se v roce 2020 narodilo o 3 836 dětí méně, což představuje pokles o 3,4 %.

Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství se čerpá pouze ojediněle, jak je z grafu patrné. Průměrně v roce 2018, 2019 a 2020 čerpalo VPTM pouze 1,8 % žen. Využívání dané dávky je opravdu na dolní hranici, avšak děje se to i z důvodu, že velká řada žen jde raději na rizikové těhotenství a čerpá dávku v podobě nemocenské, pokud jejich pozice není ze zákona či povahy vhodná pro těhotnou ženu nebo se jedná třeba o třísměnný provoz. Jinak tomu není s čerpáním VPTM po skončení mateřské dovolené, jelikož většina žen, až na pár výjimek, se do práce nevrací a přechází na rodičovskou dovolenou.

Čerpání otcovské je určitě využívanější dávkou, ač je nejnovější, tak se shledala s velikým úspěchem mezi rodinami. V roce 2018 ji čerpalo 38 % otců, v roce 2019 44 % a v roce 2020 42 %, což v průměru představuje čerpání v podobě 41 %. Nutno podotknout, že poměrná část dětí se narodí bez otce, další část rodin nesplní základní podmínky stanovené zákonem pro získání nároku na dávku nebo je pro rodinu důležité, aby otec pracoval za plnou výši platu, nikoliv za 70 %, proto o dávku ani nezažádá.

Otcovská dávka vešla v platnost až od 1. února 2018, tudíž lze říct, že kdyby byla zavedena již od ledna daného roku, tak by čerpání dávky mohlo být ještě o cca 3 900 vyplacených dávek větší.

4.1.1 Očekávaný počet živě narozených dětí v ČR pro rok 2021 a 2022

Nyní byla použita statistická metoda časových řad, která dospěla k dopočítání očekávaného počtu živě narozených dětí pro rok 2021 a 2022.

Tabulka 4 – Očekávaný počet živě narozených dětí pro rok 2021 a 2022

Rok	Počet narozených dětí
2011	108 673
2012	108 576
2013	106 751
2014	109 860
2015	110 764
2016	112 663
2017	114 405
2018	114 036
2019	112 231
2020	110 200
2021	110 371
2022	110 542

Zdroj: Vlastní zpracování autora na základě dat z ČSÚ

Dle statistického prognózování budoucího vývoje mohlo být 110 371 narozených dětí v roce 2021 a 110 542 narozených dětí v roce 2022. V této návaznosti lze předpokládat i obdobný počet žádostí o dávky jako v roce 2020, jelikož se očekávaný počet narozených dětí předpokládá průměrně v nárůstu pouze o 0,24 %, v čemž nelze spatřovat velký výkyv. Lze dojít k závěru, že počet narozených dětí nijak extra nevybočuje, jelikož i z porovnání s rokem 2011 vyplývá, že by se jednalo pouze o mírný nárůst cca 1,65 %. Z výše uvedeného vyplývá, že i v následujícím období budou výdaje na sledované dávky v obdobných výších, jelikož lze očekávat stejný přísun nových žádostí o tyto dávky, a tedy podporu rodin na stejné hladině.

4.2 Výdaje na vyplácení vybraných dávek, které poskytuje ČSSZ

Finanční podpora rodin je demonstrována pomocí výdajů z rozpočtu, které stát alokuje a vyplácí na jednotlivé dávky. V dané části je sledován vývoj výdajů za poskytnuté dávky v časové řadě 10 let. Pro lepší přehlednost je provedeno i grafické zpracování pro jednotlivé dávky.

Vybranými dávkami jsou:

- ošetřovné,
- vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství,
- peněžitá pomoc v mateřství,
- otcovská poporodní péče.

Tabulka 5 – Vyplácené sociální dávky (v mil. Kč)

Dávky	Roky										
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	celkem
OŠE	640,1	681,7	842,7	853,8	1 062,3	1 179,9	1 401,8	1 632,1	1 726,3	11 441,6	21 462,3
VPTM	5,7	7,0	7,0	8,6	9,1	9,0	8,4	8,5	9,4	6,6	79,3
PPM	7 505,7	7 223,6	7 258,4	7 334,4	7 610,6	8 109,6	8 615,7	9 403,4	10 098,0	10 584,9	83 744,3
OPP*	-	-	-	-	-	-	-	221,4	273,3	269,2	763,9
Celkem	8 151,5	7 912,3	8 108,1	8 196,8	8 682,0	9 298,5	10 025,9	11 265,4	12 107,0	22 302,3	106 049,8

Zdroj: Vlastní zpracování autora na základě dat z ČSSZ

* dávka otcovské zavedena od 1.2.2018

4.2.1 Výdaje za ošetřovné

Graf 2 – Výdaje za ošetřovné v časovém sledu 10 let (v mil. Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování autora na základě dat z ČSSZ

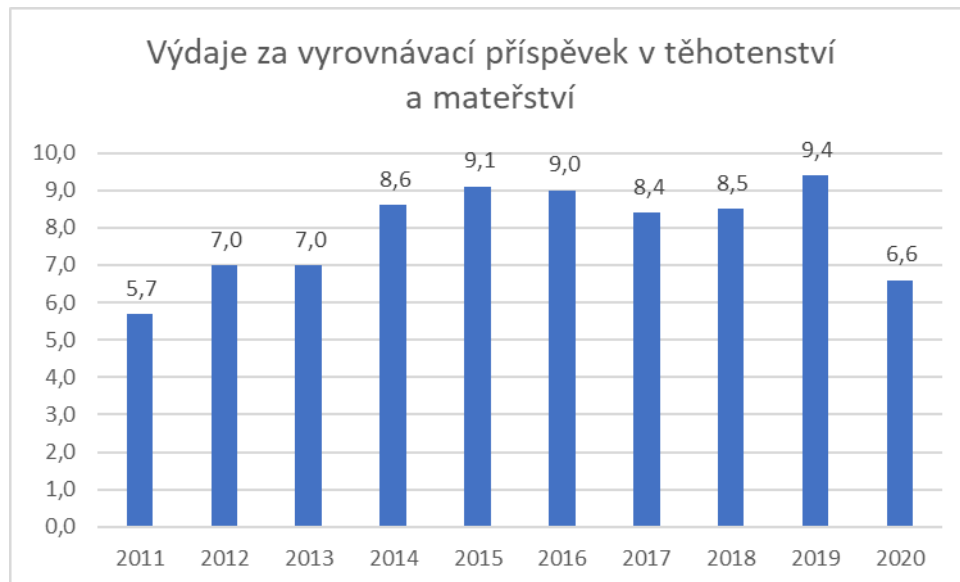
Z výše uvedeného grafu je patrný výrazný nárůst výdajů na ošetřovné v souvislosti s pandemií Covid 19, která v České republice propukla 1. března 2020. Důvodem byl velký počet vyplacených dávek z důvodu uzavření školských zařízení z titulu nařízených karantén a dalších vládních bezpečnostních opatření. Mimořádná byla doba ošetřovného, která byla mnohonásobně delší, než je u této dávky standardní.

V roce 2021 byly výdaje na ošetřovné poměrně nižší než v roce ovlivněném pandemií a činily cca 5 660 milionů Kč. Nicméně stejně to bylo v porovnání s roky 2011–2019 podstatně více, jelikož Covid 19 stále výrazně ovlivňoval životy rodin s dětmi.

Z tohoto úhlu sledování dat lze zatím usoudit, že v roce 2022 by se výdaje za ošetřovné mohly snížit a dostat se na úroveň starších let.

4.2.2 Výdaje za vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství

Graf 3 - Výdaje za vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství v časovém sledu 10 let (v mil. Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování autora na základě dat z ČSSZ

Výdaje za vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství činí v průměru 7,93 milionů Kč na jeden rok v časové řadě deseti let, což je v porovnání s jinými dávkami v podstatě zanedbatelné.

Z grafického zpracování je patrné, že největší rozdíl mezi výdaji za VPTM je mezi rokem 2011 a rokem 2019, kdy v roce 2011 byly výdaje 5,7 mil. Kč a v roce 2019 byly výdaje 9,4 mil. Kč, což je rozdíl 3,7 mil. Kč, tudíž se jedná o nárůst cca 39 %.

Závěr roku 2020 vykazuje nižší částku oproti předchozímu roku o 2,8 mil. Kč, což představuje pokles o cca 30 %. Pokles vyplácených prostředků mohl být pravděpodobně způsoben i faktem, že v roce 2020 vypukla pandemie Covid 19 a nastávající matky raději z důvodu bezpečí sebe i dítěte zažádali o možnost nástupu na nemocenskou, aby omezily možnost nákazy.

4.2.3 Výdaje za peněžitou pomoc v mateřství

Graf 4- Výdaje za peněžitou pomoc mateřství v časovém sledu 10 let (v mil. Kč)

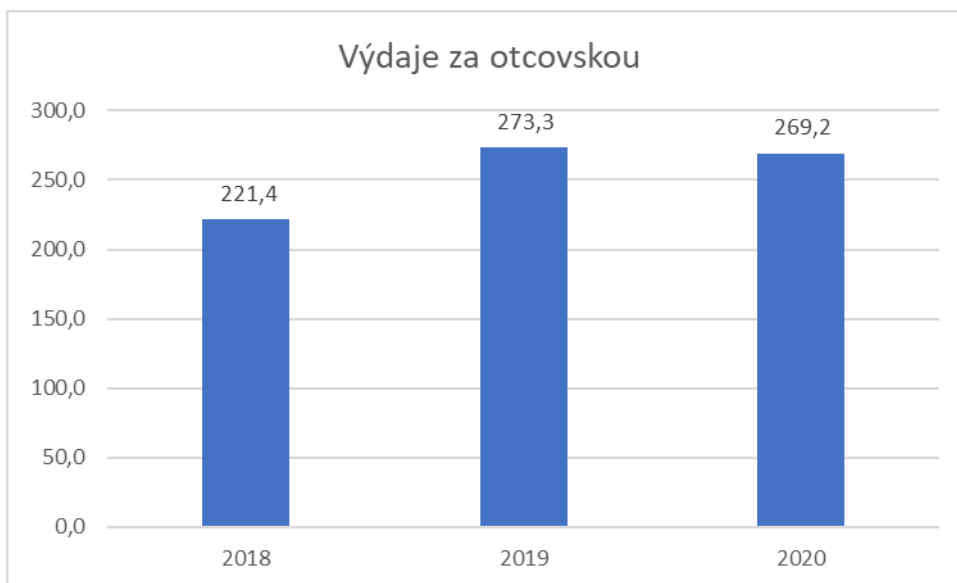
Zdroj: Vlastní zpracování autora na základě dat z ČSSZ

Velký objem finančních prostředků je použit na výplatu PPM, kdy průměrná výše výdajů za PPM v dané časové řadě činí 8 374,4 mil. Kč za rok.

Z grafu je patrné, že výdaje za peněžitou pomoc v mateřství jsou v letech 2011–2015 poměrně ve stejné výši, nejedná se tam o žádný velký výkyv, nicméně od roku 2016 výdaje začínají pomalu růst. Nejprve mezi rokem 2016 a 2017 proběhl nárůst pouze o 5,9 %. Lze si všimnout, že poměrně vyšší je nárůst mezi rokem 2016 a 2020, kdy se jednalo o 23,4 % více vynaložených výdajů. Nárůst začínající v roce 2016 mohl být způsobený růstem mezd, jelikož takto výrazně se neliší počet narozených dětí. S růstem mezd úzce souvisí i výše vyplácené nemocenské, která je počítána z průměrné mzdy těhotné ženy.

4.2.4 Výdaje za otcovskou

Graf 5- Výdaje za otcovskou v časovém období 3 let (v mil. Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování autora na základě dat z ČSSZ

Jak již bylo zmíněno, otcovská dávka byla zavedena až v roce 2018, proto je časová řada u dané dávky stanovena pouze na tři roky. Mezi rokem 2018 a 2019 se jedná o rozdíl ve výši 19 %, nicméně rozdíl by mohl být menší, jelikož v roce 2018 jsou výdaje uvedeny pouze za jedenáct měsíců, místo dvanácti měsíců, jak je tomu u roku 2019, tudíž by výdaje v roce 2018 mohly být v průměru vyšší o 20 mil. Kč.

Od roku 2022 je prodloužena podpůrná doba z jednoho týdne na týdny dva, tudíž se dá předpokládat, že výdaje stoupnou o 50 %. Průměrná výše výdajů za otcovskou je 254,6 mil. Kč na jeden rok, a tak lze předpokládat, že v roce 2022 budou výdaje za otcovskou cca 509,2 mil. Kč.

4.3 Porovnání výdajů za dávky dle krajů v České republice

V dané kapitole jsou rozebrány výdaje ze státního rozpočtu (a tedy finanční podpora rodin od státu) za poskytnuté dávky dle krajů v České republice za rok 2019 a rok 2020. Pro lepší přehlednost bude porovnání mezi roky 2019 a 2020 znázorněno formou grafů pro jednotlivé dávky.

Tabulka 6 – Poskytnuté výdaje na dávky podle krajů v roce 2019 (v mil. Kč)

Ukazatel	Ošetřovné	Peněžité pomoc v mateřství	Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství	Otcovská poporodní péče
Hl. m. Praha	345,3	3 459,1	2,2	69,0
Středočeský	191,2	907,8	1,2	28,4
Jihočeský	96,4	437,6	0,2	13,4
Plzeňský	100,3	439,5	0,5	13,3
Karlovarský	33,5	134,3	0,2	2,6
Ústecký	112,9	461,7	0,7	10,1
Liberecký	67,7	308,1	0,6	9,3
Královéhradecký	87,6	352,4	0,2	12,6
Pardubický	77,1	426,7	0,1	13,7
Kraj Vysočina	66,4	323,8	0,5	12,3
Jihomoravský	169,5	1 209,8	0,9	33,0
Olomoucký	88,5	384,9	0,3	12,2
Zlínský	95,7	402,9	0,4	13,8
Moravskoslezský	194,3	849,3	1,4	29,7

Zdroj: Vlastní zpracování autora na základě dat z ČSÚ

Na základě tabulky lze vidět, že nejvíce výdajů za dávky v roce 2019 bylo vyplaceno v hlavním městě Praha a nejméně výdajů bylo použito v Karlovarském kraji. Což se dle regionální rozvoje dalo očekávat, jelikož Karlovarský kraj je na počet obyvatel nejmenším krajem České republiky, kdy počet obyvatel je cca 295 tisíc lidí, kdežto v Praze je počet obyvatel cca 1,309 milionů lidí. Zajímavostí je, že Praha i přes takto velký rozdíl v počtu obyvatel patří svou rozlohou mezi jeden z nejmenších krajů, ale zároveň jsou zde nejvyšší průměrné mzdy, což ovlivňuje výši dávek.

Z porovnání sledovaných veličin – výdaje za dávky mezi jednotlivými kraji České republiky lze vyhodnotit, že v objemu nejvíce dávek finanční podpory rodin po Praze míří do kraje Středočeského, Jihomoravského a Moravskoslezského. Ačkoliv se jedná o jedny

z největších krajů, jak z pohledu počtu obyvatel, tak také rozlohou, má Praha v porovnání s nimi i tak o cca 50 % větší výdaje.

Další skupinu tvoří Jihočeský, Plzeňský, Zlínský a Ústecký kraj, kde byly výdaje za dávky v průměrné výši, tedy cca 549, 9 mil. Kč. A v poslední řadě stojí za zmínění kraj Liberecký, Královéhradecký, Pardubický, Olomoucký a kraj Vysočina, kdy průměrná výše výdajů za dávky v roce 2019 byla 448,9 mil. Kč.

Stejně tak tomu bylo s rozdělením mezi kraji ohledně objemu peněz vynaložených na výplatu dávek i v roce 2020, což lze vidět na základě tabulky č. 7. Opět dominovalo hlavní město Praha a nejméně peněz v rámci sledovaného období bylo i zde vyplaceno v Karlovarském kraji.

Za zmínku stojí opět názorná ukázka obrovského nárustu výdajů za ošetrovné v porovnání mezi roky 2019 a 2020 způsobené Covidem 19.

Tabulka 7 – Poskytnuté výdaje na dávky podle krajů v roce 2020 (v mil. Kč)

Ukazatel	Ošetrovné	Peněžitá pomoc v mateřství	Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství	Otcovská poporodní péče
Hl. m. Praha	2 340,8	3 590,3	1,3	66,3
Středočeský	1 163,8	957,8	0,8	28,0
Jihočeský	640,1	457,3	0,1	12,7
Plzeňský	646,1	473,9	0,5	13,5
Karlovarský	246,1	135,9	0,1	2,5
Ústecký	617,1	489,9	0,4	10,5
Liberecký	434,3	319,7	0,1	8,7
Královéhradecký	547,9	388,2	0,1	13,2
Pardubický	546,7	448,6	0,1	12,9
Kraj Vysočina	485,0	337,4	0,3	12,2
Jihomoravský	1 238,9	1 239,5	0,8	33,0
Olomoucký	586,9	420,3	0,4	12,5
Zlínský	705,9	429,5	0,4	14,3
Moravskoslezský	1 242,2	896,5	1,2	28,9

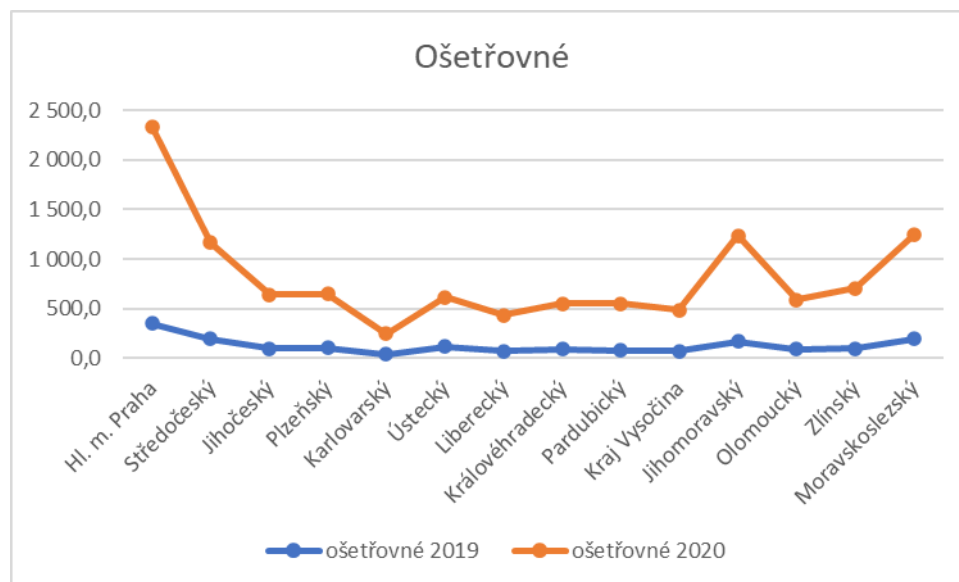
Zdroj: Vlastní zpracování autora na základě dat z ČSÚ

4.3.1 Výdaje za ošetřovné v rámci krajů

Názorná demonstrace vlivu Covidu 19, co se týče výše finanční prostředků vynaložených na tuto dávku.

Graf 6- Výdaje za ošetřovné v rámci krajů za rok 2019 a 2020 (v mil. Kč)

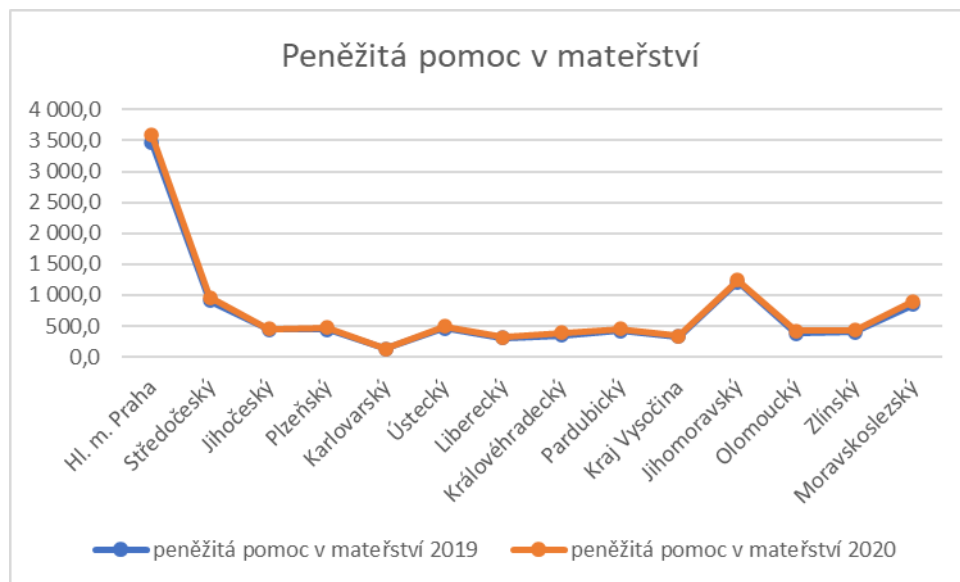
Zdroj: Vlastní zpracování autora na základě dat z ČSÚ

Ač to vypadá, že v Karlovarském kraji nebylo navýšení výdajů markantní, tak se jednalo o nárůst o 212,6 mil. Kč. Samozřejmě v porovnání například s krajem Středočeským, Jihomoravským a Moravskoslezským se jednalo o zanedbatelnou částku, jelikož v těchto krajích proběhlo navýšení výdajů v průměru až o 1 030 mil. Kč, což je až o 79 % procent vyšší nárůst výdajů nežli v Karlovarském kraji.

Největší výkyv lze sledovat opět u hlavního města Praha, kde vynaložené výdaje byly v roce 2020 navýšeny o 1 995,5 mil. Kč.

4.3.2 Výdaje za peněžitou pomoc v mateřství v rámci krajů

Graf 7- Výdaje za peněžitou pomoc v mateřství v rámci krajů za rok 2019 a 2020 (v mil. Kč)

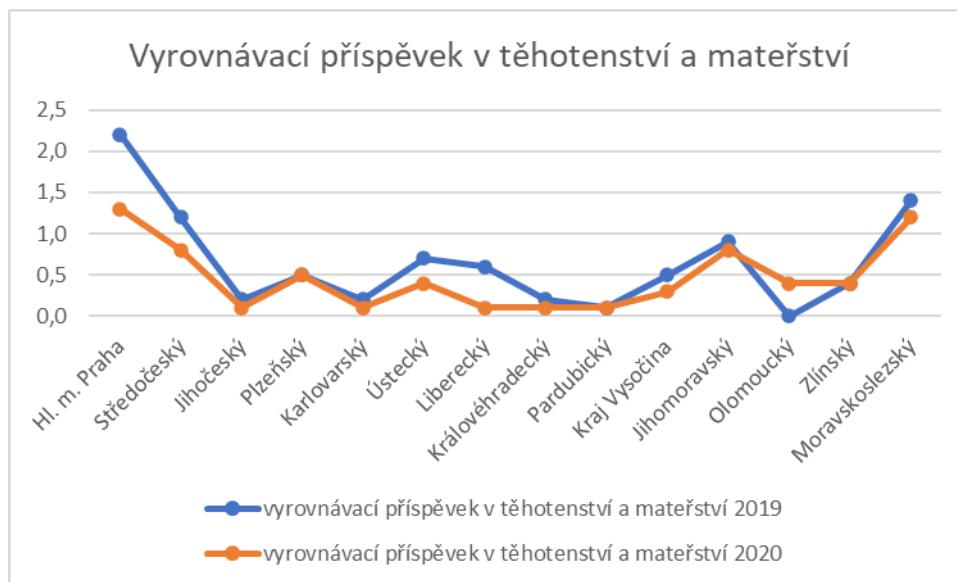
Zdroj: Vlastní zpracování autora na základě dat z ČSÚ

Z grafu je patrné, že výdaje na peněžitou pomoc mateřství za rok 2020 jsou takřka neměnné a naprosto kopírují výdaje vynaložené v roce 2019.

U daných výdajů týkajících se peněžité pomoci v mateřství hraje velkou roli jak průměrná výše platu, tak počet obyvatel daného kraje, ale také počet narozených dětí v daném kraji. Všechny tyto proměnné se prolínají v daných finančních prostředcích vyplacených za tuto dávku. A jelikož v roce 2020 neproběhl žádný velký výkyv v daných parametrech oproti roku 2019, tak u žádného z krajů nedochází k výraznému výkyvu. Mezi rokem 2019 a 2020 je průměrný rozdíl ve výši cca 4,6 %, kdy bylo vyplaceno více výdajů za peněžitou pomoc v mateřství v roce 2020.

4.3.3 Výdaje za vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství v rámci krajů

Graf 8 - Výdaje za vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství v rámci krajů za rok 2019 a 2020 (v mil. Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování autora na základě dat z ČSÚ

Na základě těchto dat lze zhodnotit, že v roce 2019 byl objem finančních prostředků týkající se dané dávky znatelně vyšší ve Středočeském, Ústeckém, Libereckém kraji a Praze oproti následujícímu roku 2020, kdy proběhlo průměrné snížení vynaložených finančních prostředků o cca 44,7 %.

Olomoucký kraj je jediný kraj, kde proběhlo v roce 2020 vyšší vyplacení finančních prostředků u dané dávky oproti roku 2019. Jednalo se o rozdíl v podobě 0,1 mil. Kč, což představuje nárůst o 25 %.

U ostatních krajů je rozdíl takřka minimální či naprosto žádný, kdy výdaje dosáhly stejné výše jak v roce 2019, tak v roce 2020.

4.3.4 Výdaje za otcovskou v rámci krajů

Graf 9- Výdaje za otcovskou v rámci krajů za rok 2019 a 2020 (v mil. Kč)

Zdroj: Vlastní zpracování autora na základě dat z ČSÚ

Jak je z grafického zpracování patrné, jedná se o dávku, kde nevznikl velký rozdíl mezi roky 2019 a 2020.

Nárůst bude zaznamenán až po roce 2022, jelikož od tohoto roku je podpůrní doba otcovské čtrnáct dnů namísto jednoho týdne, tudíž lze očekávat dvojnásobné hodnoty.

I u této dávky lze spatřit vliv pandemie, kdy zaměstnavatelé ve velké míře umožňovali práci z domu, tzv. home office a objem vyplacených finančních prostředků klesl meziročně o 1,5 %. Otcové tedy i přes případný nárok na dávku tuto nečerpali, jelikož by na tom jako rodina byli zbytečně bití – rozdíl v příjmech pro rodinu by činil 30 % (rozdíl 100 % platu na home office a 70 % platu při čerpání otcovské) za jinak stejných podmínek pobytu doma.

4.4 Rozhovor se specialistou OSVČ

V této fázi výzkumu byla oslovena zaměstnankyně pracující ve státní správě, která se zabývá problematikou OSVČ více jak 12 let.

Otázka č. 1) **Zdají se Vám nastavené podmínky pro OSVČ adekvátní?**

„Ano, já bych je rozhodně nezvolňovala. Oni mají spousty úlev a u hodně věcí si můžou oni sami rozhodovat, třeba kolik si zaplatí, aby z toho měli slušnou dávku. Málokterá OSVČ pošle rovnou neschopenku, většina se jich rovnou chodí ptát, kolik si má připlatit, aby z toho měli nějakou pěknou částku. Nejhorší, že člověk, který ty dávky opravdu potřebuje, tak si pro ně nepřijde nebo na ně nemá nárok a čerpají to v podstatě jenom osoby, kterým není potřeba cokoli přidávat a pouze toho využívají.“

Závěr: podmínky jsou více než dobře nastavené, kdo chce, může jich využít a systém jim umožňuje na ně dosáhnout

Otázka č. 2) **U otcovské je potřeba mít splněnou podmínku – a to 3 měsíce před čerpáním dávky musí mít žadatel zaplacené dobrovolné nemocenské pojištění, je tedy výhodné si pojištění platit a poté mít přiznanou dávku?**

„No to záleží. Ono je u toho hrozně moc proměnných, takže nelze úplně říct, zda se to někomu vyplatí a někomu ne bez zjištění dalších okolností. Takže je potřeba zjistit o tom klientovi vše a pak teprve se dá pro něj navrhnout vhodné řešení, co je pro něho nejvýhodnější. Ale tak dejme příklad, že si klient bude platit minimální částku nemocenského pojištění cca 147 Kč po dobu těch tří měsíců, tak pak za tu otcovskou dostane cca 162 Kč/den, tudíž už jenom za ten jeden den dostane více než platí za jeden měsíc nemocenského pojištění a tím, že otcovská trvá 14 dnů, tak dostane cca 2 200 Kč a přitom za nemocenské pojištění zaplatil cca 450 Kč, takže výhodné to pro něj určitě je a ještě k tomu, když my nemáme jak prokázat, že u čerpání dávky nepracoval, což by dle zákona neměl pracovat u žádné dávky, ale víme své.“

A také záleží kolik si bude platit, když si bude platit minimum, tak dostane minimální dávku, když si bude platit o pár stovek více, tak pak dostane tu vyšší dávku, ale stejně to pojištění je spíše efektivnější pro dlouhodobější nemoci, protože tam je výhoda ta, že pokud nemoc trvá déle jak jeden kalendářní měsíc, myšleno opravdu od 1. do posledního dne v měsíci, tak nemusí platit sociální a zdravotní pojištění a tím opět ušetří cca přes pět tisíc

korun měsíčně plus třeba od nás ještě pět tisíc dostane, ale pokud by to bylo od 15. do 15., tak musí dál platit sociální a zdravotní pojištění.“

Závěr: pro většinu případů je výhodné dobrovolné nemocenské hradit a následně požádat o otcovskou dávku, je však potřeba zohlednit i další individuální parametry

Otázka č. 3) Stává se, že OSVČ platí dobrovolné nemocenské pojištění pouze před žádostí o dávku a po přiznání dávky opět pojištění přestává platit?

„Ano, to se stává speciálně, když mají plánované operace, když ví, že má třeba za půl roku naplánovanou operaci a ví, že z toho pak bude mít třeba nějakou delší léčbu anebo u žen, které ví, že půjdou na mateřskou. Tak tyto osoby si začnou platit dobrovolné nemocenské pojištění, a jakmile tu dávku dostanou, tak už není potřeba to dál platit, takže většina to platit hned přestane.“

Závěr: existuje nemálo případů, kdy je dobrovolné nemocenské placené „účelově“, po odeznění důvodu se s hrazením přestává

Otázka č. 4) Umožnily byste čerpání ošetřovného i OSVČ?

„Ne, protože většina opravdu při těch dávkách dál pracují, nikdo z nich nechce přerušit činnost jenom pro to, že jsou nemocní, všichni chtějí podnikat dál, takže to zvládnou určitě i s těmi dětmi, ale to je můj názor a nevím, zda jsem zrovna ta pravá osoba, které se na to ptát. Mají možnost čerpat dlouhodobé ošetřovné, a to si myslím, že jim stačí.“

Závěr: pro OSVČ není nutností zavádět ošetřovné, jelikož nepřerušují podnikání, což by při přiznání dávky měli

Otázka č. 5) Poprosím Vás o uvedení možností, co může nastat na základě daného příkladu – Pokud je těhotná žena částečně zaměstnaná a částečně OSVČ a platí si dobrovolně nemocenské pojištění jako OSVČ, ale nestihne do porodu splnit podmínku účasti na pojištění po dobu alespoň 180 kalendářních dnů v posledním roce před začátkem podpůrčí doby, jaké možnosti dávek z toho pro ni plynou??

„Pokud OSVČ nesplní podmínku 270 dnů a 180 dnů, kdy musí mít placené dobrovolné nemocenské pojištění před nástupem na tu peněžitou pomoc v mateřství, tak může mít vystavenou neschopenku šest týdnů před porodem a plus šest týdnů po porodu a na tu neschopenku má sice zase čekací dobu, ale pouze tři měsíce placení dobrovolného nemocenského pojištění, takže většina si dobře umí spočítat a ty tři měsíce si zaplatí a vyřeší to tímto způsobem. Ale pokud ona bude mít souběh, že bude zaměstnanec a k tomu OSVČ,

tak pokud splní podmínku na mateřskou ze zaměstnání, tak už nemá nárok ani na tu neschopenku na základě OSVČ, protože je v zákoně, že nárok na nemocenskou šest týdnů před a šest týdnů po má OSVČ nárok pouze pokud nemá nárok na peněžitou pomoc v mateřství z žádné pracovní činnosti. Tady je opět stejný případ jako jsme řešily u otcovské, že pokud je nemocná od prvního dne v měsíci do posledního dne v měsíci, tak zas nemusí platit pojistné na zdravotní pojištění ani zálohy na důchodové pojištění. Takže pokud by neměla nárok ani ze zaměstnání ani z podnikání, tak by měla nárok vlastně pouze na rodičovský příspěvek plus případně přídatky na dítě. Ale to dobrovolné nemocenské pojištění není opravdu nijak velká částka, takže oni si to umějí pohlídat, že pokud opravdu nestihly splnit ty dvě podmínky, tak si zaplatí cca 450 Kč za tři měsíce a čerpají alespoň to nemocenské, po kterém naváží rodičovským příspěvkem, takže ve finále bez příjmů nejsou.“

Závěr: OSVČ nezůstávají bez prostředků, mají možnost skrz dobrovolné nemocenské dosáhnout na příslušnou dávku

Otázka č. 6) Setkala jste se v průběhu praxe s nějakým zajímavým případem, který se něčím vymykal?

„Ano a ne jedním. Hned když jsem nastoupila do zaměstnání, tak se mi přišlo přihlásit k podnikání paní podnikatelka, kterou jsem tedy nabrala do pojištění a ona se přihlásila i k nemocenskému pojištění a za 14 dnů mi přišla její neschopenka, tak si tak říkám, co se jí tak rychle stalo a jelikož tenkrát platily ještě trochu jiné podmínky - nebylo pro vyplacení dávky nutné mít splněné ty tři měsíce dobrovolného nemocenského pojištění, tam byla totiž výjimka, že když se člověk přihlásil k nemocenskému pojištění do 8 dnů od zahájení činnosti, tak tam neplatily ty tři měsíce a tak to paní podnikatelka stihla. Tak mi jednoho dne přišla od ní záloha a tenkrát průměrná OSVČ platila asi pět set korun a od ní přišla výrazně vyšší, takže si zaplatila tu zálohu maximální, což bylo asi devět set korun, nikoliv minimální a v ten moment za tu jednu zálohu měla nárok na maximální nemocenské a ukázalo se, že to byla těhotná paní, takže ona ve finále na přiznaných dávkách za pouhých devět set korun měla návratnost tisíce procent, takže takhle oni to umí, když chtějí. Paní mě hned na začátku proškolila, jak to s dávkami chodí. A takových zajímavých případů my máme.“

Závěr: podmínky pro OSVČ nesou spoustu mezer, kterých lze využít a celý systém nastavit ve svůj prospěch

4.5 Porovnání podmínek ohledně získání dávek

Podmínky pro získání dávek jsou odlišné, a ne každá rodina má nárok na všechny možné dávky. Na tomto místě je provedeno porovnání na modelových příkladech sociálních událostí, kdy jsou vyhodnoceny konkrétní možnosti stanovených rodin.

4.5.1 Příklad č. 1

Ve společné domácnosti žijí manželé, kteří čekají prvního potomka.

1) Jednou z možností, která může nastat je, že oba manželé mají průměrné příjmy, kdy žena pobírá čistý měsíční příjem ve výši 20 000 Kč a muž pobírá čistý měsíční příjem 37 000 Kč. Jelikož žena pracuje již 5 let, tak splnila podmínku účasti na pojištění alespoň po dobu 270 kalendářních dní před nástupem na mateřskou. Z toho vyplývá, že žena má nárok na peněžitou pomoc v mateřství, která ji bude vyplácena ve výši 70 % redukovaného denního vyměřovacího základu.

Další možnou dávkou, na kterou má rodina nárok je po dočerpání PPM rodičovský příspěvek, na který má nárok každý na základě celodenní řádné péče o dítě do jeho 4 let věku a jelikož čekají dítě jedno, tak výše dávky bude 300 000 Kč. A nemine je ani možnost čerpání otcovské dávky, kdy otci bude náležet 70 % redukovaného denního vyměřovacího základu za kalendářní den, jelikož v době nástupu na danou dávku je otec účasten na nemocenském pojištění, a to po dobu 14 dnů.

Bohužel na jednorázovou dávku v podobě porodného žena nárok nemá, jelikož průměrný měsíční čistý příjem rodiny přesáhl 2,7násobek životního minima rodiny a jinak tomu není ani u přídavku na dítě, kdy rodina nárok na danou dávku opět nezískává, protože průměrný měsíční čistý příjem rodiny v uplynulém kalendářním roce převýšil 3,4násobek životního minima.

Rodina bydlí ve vlastním bytě, kde platí 5 000 Kč za energie – nemá tedy nárok na příspěvek na bydlení, jelikož náklady na bydlení nepřesáhly 30 % příjmů rodiny.

Shrnutí finanční podpory rodiny:

- PPM – ano
- Rodičovský příspěvek – ano
- Otcovská – ano
- Porodné – ne
- Přídavky na dítě – ne
- Příspěvek na bydlení – ne

2) Další z možností je, že oba manželé mají příjmy takřka minimální. Žena je na úřadu práce, kde ji vyplácí podporu v nezaměstnanosti ve výši 10 000 Kč a muž pobírá čistý měsíční příjem ve výši 13 200 Kč. Žena nemá nárok na peněžitou pomoc v mateřství, jelikož nesplnila potřebnou podmínku ohledně účasti na nemocenském pojištění, tudíž ji rovnou náleží možnost čerpat rodičovský příspěvek.

Daná rodina díky svým nízkým příjmům dosáhla i na jednorázovou dávku ve formě porodného ve výši 13 000 Kč, jelikož celkový čistý měsíční příjem rodiny za minulé čtvrtletí byl 23 200 Kč, nicméně stačilo by, aby daný příjem byl 23 600 Kč a už by rodina na porodné nárok neměla.

Muž může po narození dítěte čerpat otcovskou dávku, jelikož je účasten na nemocenském pojištění. Dále mají možnost zažádat o příspěvek na bydlení, jelikož jejich náklady na bydlení přesáhly 30 % příjmů rodiny, kdy nájemné platí 9 000 Kč a náklady za energie ve výši 3 000 Kč, tudíž s jejich průměrným čistým měsíčním příjmem rodiny mají nárok na příspěvek na bydlení cca ve výši 3 600 Kč.

Daná rodina může požádat Úřad práce i o přídavek na dítě ve výši 630 Kč, jelikož jejich průměrný měsíční příjem nepřesáhl hranici 29 648 Kč.

Shrnutí finanční podpory rodiny:

- PPM – ne
- Rodičovský příspěvek – ano
- Otcovská – ano
- Porodné – ano
- Přídavky na dítě – ano
- Příspěvek na bydlení – ano

- 3) Další z možností je, že muž je na úřadu práce, kde mu vyplácí podporu v nezaměstnanosti ve výši 10 000 Kč a žena pobírá čistý měsíční příjem ve výši 28 000 Kč. Žena má nárok na peněžitou pomoc v mateřství, jelikož splnila potřebnou podmínku ohledně účasti na nemocenském pojištění, tudíž ji bude náležet možnost čerpání PPM.

Po uplynutí podpůrné doby pro PPM má rodina nárok na rodičovský příspěvek.

Avšak otec nemá nárok na čerpání otcovské dávky, jelikož v době nástupu na danou dávku není otec účasten na nemocenském pojištění.

Bohužel na jednorázovou dávku v podobě porodného žena nárok nemá, jelikož průměrný měsíční čistý příjem rodiny přesáhl 2,7násobek životního minima rodiny a jinak tomu není ani u přídatku na dítě, kdy rodina nárok na danou dávku opět nezískává, protože průměrný měsíční čistý příjem rodiny v uplynulém kalendářním roce převýšil částku 29 648 Kč.

Rodině nevzniká nárok ani na čerpání příspěvku na bydlení, jelikož manželé bydlí ve vlastním bytě, kde platí 6 000 Kč za energie. Rodina tedy nemá nárok na příspěvek na bydlení, jelikož náklady na bydlení nepřesáhly 30 % příjmů rodiny.

Shrnutí finanční podpory rodiny:

- PPM – ano
- Rodičovský příspěvek – ano
- Otcovská – ne
- Porodné – ne
- Přídatky na dítě – ne
- Příspěvek na bydlení – ne

4.5.2 Příklad č. 2

Společnou domácnost tvoří čtyřčlenná rodina.

- 1) Jednou z možností, která může nastat je, že žena je doma s nejmladším dítětem (1 rok), muž má průměrný plat a druhé dítě (8 let) navštěvuje školské zařízení – základní školu. Jelikož dítěti, se kterým je matka doma je jeden rok, tak matka pobírá rodičovský příspěvek ve výši 10 000 Kč. Otec je zaměstnaný a pobírá

čistý měsíční příjem ve výši 30 000 Kč. Muž může čerpat daňové zvýhodnění na oba potomky, což představuje 3 127 Kč měsíčně.

Rodina nemá nárok na přídavky na dítě, jelikož jejich průměrný měsíční příjem přesáhl hranici 37 876 Kč. Tím, že je matka doma na rodičovské dovolené nevzniká ani nárok na ošetrovné, jelikož se o nemocné dítě může postarat matka. Nárok na ošetrovné by vznikl pouze v případě, že by matka dětí nebyla schopna postarat se např. z důvodu operace či úrazu.

Rodina bydlí v podnájmu, kde platí měsíční nájemné ve výši 12 000 Kč a 4 000 Kč za energie, tudíž náklady na bydlení přesáhly 30 % příjmů rodiny a rodina má nárok na příspěvek na bydlení ve výši 5 777 Kč.

Shrnutí finanční podpory rodiny:

- Daňové zvýhodnění – ano
- Přídavky na dítě – ne
- Ošetrovné – ne
- Příspěvek na bydlení – ano

2) Druhou z možností, která může nastat je, že obě děti (4 roky, 9 let) navštěvují školské zařízení – mateřskou školu a základní školu a oba rodiče pracují. Kdy matka pobírá čistý měsíční příjem ve výši 16 000 Kč a otec ve výši 18 000 Kč. Jeden z nich může čerpat daňové zvýhodnění na oba potomky ve výši 2 884 Kč/měsíc a slevu na dani školkovné, která se uplatňuje jednou ročně prostřednictvím ročního zúčtování daní.

Rodina má nárok na přídavky na dítě ve výši 1 400 Kč/měsíc.

Pokud by jedno z dětí onemocnělo má rodina nárok na čerpání ošetrovného ve výši 60 % redukovaného denního vyměřovacího základu po dobu devíti dnů, jelikož obývají společnou domácnost. Avšak až starší dítě bude starší 10 let, ošetrovné na něj standardně automaticky čerpat nelze.

Rodina bydlí ve vlastním bytě, kde platí 4 000 Kč za energie. Rodina tedy nemá nárok na příspěvek na bydlení, jelikož náklady na bydlení nepřesáhly 30 % příjmů rodiny.

Shrnutí finanční podpory rodiny:

- Daňové zvýhodnění – ano
- Školkovné – ano

- Přídavky na dítě – ano
- Ošetrovné – ano
- Příspěvek na bydlení – ne

3) Třetí z možností, která může nastat je, že žena je doma s mentálně postiženým dítětem, muž má nadprůměrný plat a druhé dítě (18 let) navštěvuje školské zařízení – střední školu. Mentálně postiženému dítě jsou 2 roky, tudíž s ním je matka doma na rodičovské dovolené, kdy si dávku nastavila na výši čerpání 6 250 Kč. Otec pobírá čistý měsíční příjem ve výši 45 000 Kč.

Muž může čerpat daňové zvýhodnění na oba potomky, avšak na starší dítě ve výši 1 267 Kč/měsíc a na druhé dítě až ve výši 3 720 Kč/měsíc, jelikož se jedná o dvojnásobek z důvodu zdravotního postižení. Pokud by starší dítě již nemělo status studenta, nelze daňové zvýhodnění čerpat.

Rodina nemá nárok na přídavky na děti, jelikož jejich příjem rodiny přesáhl 39 066 Kč.

Nárok na ošetrovné dané rodině nevzniká, jelikož je matka doma na rodičovské dovolené. Nárok na ošetrovné by vznikl pouze v případě, že by matka dětí nebyla schopna postarat se např. z důvodu operace či úrazu.

Rodina bydlí v pronajatém bytě, kde platí 12 000 Kč nájemné a 4 000 Kč za energie. Náklady na bydlení přesáhly 30 % příjmů rodiny, a tak má rodina nárok na příspěvek na bydlení ve výši 700 Kč.

Shrnutí finanční podpory rodiny:

- Daňové zvýhodnění – ano
- Přídavky na dítě – ne
- Ošetrovné – ne
- Příspěvek na bydlení – ano

5 Diskuse a návrhy na řešení

Tato kapitola pojednává o jednotlivých návrzích na řešení tak, jak je vnímá autor jako podněty pro zlepšení celého systému finančních podpor rodin.

Zobrazení dostupných možností pro finanční podporu

Jak již bylo řečeno, nikde neexistuje jednotný přehled, na co má daná rodina či jednotlivec nárok, když se nachází v konkrétní životní situaci. Určitým usnadněním by mohlo být zadání vymezených parametrů do „kalkulačky“ na stránkách příslušného úřadu, systém by vyhodnotil, o co všechno lze za daných okolností zažádat. Jelikož ale vstupních údajů není zanedbatelné množství a naprogramování takového algoritmu není vůbec jednoduché, lze zjednodušení spatřovat i v uceleném přehledu dílčích kalkulaček pro jednotlivé dávky. Tyto výpočty lze na internetu vyhledat jednotlivě, ale pokud žadatel nezná možnosti, co vše hledat, o dávku se ani nepokusí požádat.

Tímto by se i prohloubila informovanost o možnostech finanční podpory rodin ze strany státu.

Možnost prodloužení doby ošetřovného

Úprava podmínek pro čerpání by byla potřeba provést u ošetřovného, jelikož podpůrní doba činí 9 nebo 16 kalendářní dnů, kdy delší podpůrní doba je pouze pro osamělou osobu, která nežije ve společné domácnosti s druhým z rodičů.

V daném parametru podpůrní doby lze spatřovat nedostatečnou délku, jelikož ne každé dítě se zvládne do doby 9 dnů vyléčit, aby bylo schopné opět nastoupit do školského zařízení a rodič by se mohl vrátit do zaměstnání. Většina rodin nemá ani možnost výpomoci od prarodičů, jelikož například i oni stále pracují nebo bydlí daleko, či nemají dobré vztahy v rodině.

Po dočerpání dané podpůrní doby sice může zaměstnanec stále být na základě ošetřovného doma s nemocným dítětem, nicméně od 10. dne zadarmo. Tudiž při představě například zlomené nohy dítěte se jedná o léčbu minimálně na měsíc.

Může se stát, že je ošetřovné vystaveno na určitou diagnózu, ale v průběhu či na konci podpůrní doby naváže jiná diagnóza – tak i tak je dávka vyplácena pouze po dobu 9. či 16. dnů.

Je zde možnost, jak si ošetřovné prodloužit, avšak je potřeba mezi jednotlivými ošetřovnými nastoupit alespoň na jeden den do práce, nicméně i to je dosti sledované, tudíž dle doporučení kvalifikovaných pracovníků je lepší nastoupit alespoň na dva dny. Co ale bude s nemocným dítětem po tu dobu, co bude rodič v práci? Rodič to může vyřešit tak, že si vezme na dané dny řádnou dovolenou, nelze to však takto praktikovat opakovaně, jelikož ani dovolená není nekonečná a zaměstnavatel nemusí řádnou dovolenou schválit.

Proto by chtělo upravit podmínky týkající se ošetřovného, jelikož je často nereálné, aby se dítě stihlo vyléčit za stanovenou dobu a rodičům tak nezbyvá být doma bez získání finančních prostředků, což může být pro dost rodin veliký problém. Praktičtí lékaři pro děti a dorost, nejlépe znalí zdravotního stavu dítěte, by například mohli rozhodovat o nezbytně nutné délce léčení, od které by se odvíjela délka ošetřovného.

Zjednodušení vystavení ošetřovného

Další zjednodušení by mohlo nastat u ošetřovného, které by mohlo být nastaveno jako eNeschopenka, kdy se jedná o elektronické vystavení lékařem. Zlepšení systému by bylo jak pro lékaře, jelikož by ošetřovné odeslali elektronickou formou přes počítač, tak i pro konečného příjemce. Zároveň by se oznámení této absence v zaměstnání sjednotilo s nemocenskou, ubyla by administrativa.

Pokud vznikne nárok na ošetřovné, je potřeba pro první díl tiskopisu – Rozhodnutí o vzniku potřeby ošetřování (péče) dojít k příslušnému lékaři a dopravit tiskopis do zaměstnání, což může být často problém, například když příjemce dávky nepracuje v místě bydliště, tudíž musí absolvovat cestu do zaměstnání, a to často i za doprovodu nemocného dítěte. Opět po ukončení ošetřovného je potřeba vyzvednout druhý díl tiskopisu – Rozhodnutí o ukončení potřeby ošetřování (péče).

Ošetřovné elektronicky by ušetřilo nejen papírování, ale i čas rodiče, který se může ihned věnovat nemocnému potomkovi. Eliminoval by se i čas mezi vystavením ošetřovného a předáním listin do zaměstnání.

Zjednodušení administrativy při dokládání žádostí

Návrh na případné zjednodušení administrativy by se mohlo týkat žádostí o dávku, kdy by nebylo potřeba kvůli každé dávce chodit na příslušný úřad pravidelně co tři měsíce, jelikož jsou potřeba dokládat stálé a neměnné skutečnosti.

U příspěvku na bydlení a přídatku na dítě se musí každý čtvrt rok dokládat znovu určité stavy týkající se dané dávky, i když se za tu dobu nic nezměnilo. Zjednodušení lze spatřovat v doložení čestného prohlášení s informací, že se žádná okolnost nezměnila plus jednoduché potvrzení zaměstnavatele o čistém příjmu za uplynulý kvartál. Takto by se předešlo zneužití daných dávek na základě žadatelem podepsaného prohlášení. Při jakémkoli náznaku nekalého úmyslu či zneužití by měla být možnost úředníka vyžádat veškeré dokumenty zachována kdykoli v průběhu kalendářního roku. Příjemce dávky by při prokázání podvodu musel samozřejmě přijaté finanční prostředky vrátit a bylo by s ním zahájeno další řízení.

Zároveň by i odpadla nutnost vyplňovat stále stejné formuláře, do kterých se mimo jiné zaznamenávají i osobní údaje žadatele, které ale již v systému úřadu figurují.

6 Závěr

Diplomová práce se zabývala finančními možnostmi pro podporu rodin, které jsou v České republice dostupné, s hlavní pozorností na dávky státní sociální podpory pro rodiny, dávky nemocenského pojištění a dále taxativní vymezení dalších možností pro podporu rodin.

Cílem diplomové práce byla analýza finančních možností pro podporu rodin. Na základě rozboru míry využívání jednotlivých druhů těchto podpor a dávek rodinami je spatřována potřeba úpravy podmínek pro čerpání a zjednodušení administrativy, což je blíže popsáno v příslušné kapitole Návrhy na řešení.

Teoretická část práce se zabývala legislativním rámcem, jak na úrovni České republiky, tak z pozice práva Evropské unie. Dále byly popsány instituce odpovědné za sociální systém v České republice, blíže specifikováno pojetí rodiny ve smyslu mateřství, rodičovství a výchova dítěte v rodině. Rozděleny byly jednotlivé dávky podle sociální podpory a nemocenského pojištění. V neposlední řadě byly zmíněny i další možnosti pro podporu rodin, konkrétně podoba školkovného a daňové slevy na dítě.

Vlastím výzkumem bylo zjištěno, že počet narozených dětí pro rok 2018, 2019 a 2020 nepředstavoval žádný veliký výkyv – jednalo se o rozdíly maximálně tříprocentní. Co se týká využívání dávek VPTM a otcovské ve stanovené časové řadě, lze konstatovat, že VPTM je využíván minimálně, kdežto otcovská, ač je dávkou novější, se shledala s velkým úspěchem mezi rodinami, jelikož průměrná míra čerpání představuje zhruba 41 %. Tento výsledek je ovlivněn i skutečností, že se poměrná část dětí narodí bez uznaného otce nebo nejsou splněny základní podmínky stanovené zákonem pro získání nároku na dávku či je pro rodinu důležité, aby otec pracoval za plnou výši platu, nikoliv za 70 %, proto o dávku ani nežádá.

Na základě šetření byl zjištěn výrazný nárůst výdajů v roce 2020 na ošetřovné. Důvodem bylo propuknutí pandemie Covid 19, což způsobilo uzavření školských zařízení z titulu nařízených karantén a dalších vládních bezpečnostních opatření.

Z porovnání výdajů za dávky dle krajů v České republice za rok 2019 a 2020 vyplynulo, že nejvíce bylo vyplaceno v hlavním městě Praha a nejméně výdajů bylo použito v Karlovarském kraji, kdy u obou let byl daný výsledek totožný. Výše vyplácení v Praze je podmíněna nejvyšší průměrnou mzdou v České republice, což ovlivňuje objem dávek. Kraj,

kam míří další velká část výdajů za dávky je Středočeský, Jihomoravský a Moravskoslezský, nicméně v porovnání s Prahou se jedná o skoro 50 % menší výdaje.

Dále bylo provedeno podrobnější zpracování pro jednotlivé dávky v porovnání mezi kraji v České republice, kde z výzkumu vyplynula skutečnost, že výdaje za dávky PPM a otcovskou v roce 2020 byly takřka neměnné a naprosto kopírovaly výdaje vynaložené v roce 2019. Kdežto jinak tomu bylo u výdajů vynaložených na dávku ošetřovného a VPTM, kde byly zaznamenány výkyvy vyplácených finančních prostředků mezi stanovenými roky.

V analytické části byl mimo jiné obsažen i provedený rozhovor se specialistou OSVČ z úřadu ČSSZ, jelikož podmínky pro zaměstnance a OSVČ nejsou totožné a mohou se zdát na první pohled diskriminující. Z odpovědí fundovaného pracovníka nicméně, ale vyplývá, že existuje spousta výjimek a možností, jak za dobrovolně zaplacené minimum dostat od státu danou dávku, a to vše podle předepsaných regulí. Vše záleží na příslušné osobě, jak moc se o možnosti zajímá a na úřadu informuje.

Dále byly v druhé části diplomové práce nastíněny jednotlivé modelové příklady rodin ohledně možného nároku dávky. Z uvedených příkladů vyplynulo, že nárok na finanční podporu má rodina za všech okolností pouze v podobě rodičovského příspěvku, který je dán fixním objemem a jeho měsíční výše se liší pouze zvolenou délkou čerpání. Z toho vyplývá, že měsíční příjem z rodičovského příspěvku si každý příjemce do jisté míry určuje sám. U ostatních dávek jsou stanoveny podmínky v podobě násobků životního minima, procentuálního vyjádření příjmů, splnění stanovených podmínek apod.

Jak je blíže specifikováno v kapitole návrhy na řešení, bylo vymezeno několik oblastí a dílčích agend, které by stály za úpravu. Tyto procesy ale nevisí pouze na jednotlivcích (úřednících, žadatelích), ale celém systému poskytování dávek ze strany státu.

7 Seznam použitých zdrojů

7.1 Knižní zdroje

ČERNÁ Jana, TRINNEROVÁ Dagmar, VACÍK Antonín. Právo sociálního zabezpečení. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2007. ISBN 978-80-7380-019-2

ČERNÁ Jana, VACÍK Antonín. Právo sociálního zabezpečení v rámci Evropské unie. Plzeň: Aleš Čeněk 2005. ISBN 80-86898-14-8

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ, ÚŘAD PRÁCE ČR. Příručka pro nastávající rodiče. Praha 2021. ISBN 978-80-87039-56-4

ČESKÁ SPRÁVA SOCIÁLNÍHO ZABEZPEČENÍ. Zpráva o činnosti České správy sociálního zabezpečení 2020. Praha 2021. ISBN 978-80-87039-58-8

DUKOVÁ Ivana, DUKA Martin, KOHOUTOVÁ Ivanka. Sociální politika: učebnice pro obor sociální činnost. Praha: Grada 2013. ISBN 978-80-247-3880-2

KACZOR Pavel. Sociální politika a sociální systém ČR. Oeconomica, nakladatelství VŠE 2015. ISBN 978-80-245-2096-4

KOLDINSKÁ Kristina. Sociální právo. Praha: C.H. Beck 2007. ISBN 978-80-7179-620-6

KOTÝNKOVÁ Magdalena. Sociální ochrana chudých v České republice. Oeconomica 2007. ISBN 978-80-245-1302-7

PRŮŠA Ladislav, VÍŠEK Petr, JAHODA Robert. Alchymie nepojistných sociálních dávek. Wolters Kluwer 2014. ISBN 978-80-7478-528-3

TOMEŠ Igor. Úvod do teorie a metodologie sociální politiky. Praha: Portál 2010. ISBN 978-80-736-7680-3

TRÖSTER Petr. Právo sociálního zabezpečení. 4., přeprac. a dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck 2008. ISBN 978-80-740-0032-4

ŽENÍŠKOVÁ Marta, PŘIB Jan. Zákon o nemocenském pojištění s komentářem, příklady a výkladem problematiky náhrady mzdy od 1.1.2018. Olomouc: ANAG 2018. ISBN 978-80-7554-108-6

ŽENÍŠKOVÁ Marta, PŘIB Jan. Zákon o nemocenském pojištění s komentářem, příklady a výkladem problematiky náhrady mzdy od 1.1.2019. Olomouc: ANAG 2019. ISBN 978-80-7554-193-2

ŽENÍŠKOVÁ Marta, PŘIB Jan, SCHMIED Zdeněk. Zákon o nemocenském pojištění s komentářem, příklady a výkladem problematiky náhrady mzdy od 1.1.2020. Olomouc: ANAG 2020. ISBN 978-80-7554-249-6

7.2 Internetové zdroje

117/1995 Sb. Zákon o státní sociální podpoře. Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 23.10.2021]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-117>

Profil organizace – Česká správa sociálního zabezpečení. Úvod – Česká správa sociálního zabezpečení [online]. Copyright © [cit. 23.10.2021]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/profil-organizace>

Státní sociální podpora. Průvodce [online]. Copyright © [cit. 24.10.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/statni-socialni-podpora>

Finance.cz - daně, banky, kalkulačky, spoření, kurzy měn [online]. Copyright © [cit. 22.1.2022]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/506043-skolkovne/>

Sleva na dítě 2021: daňové zvýhodnění na děti - Měsec.cz. - váš průvodce finančním světem [online]. Copyright © [cit. 22.01.2022]. Dostupné z: <https://www.mesec.cz/danovy-portal/dan-z-prijmu/sleva-na-dani-dite/>

Finance.cz - daně, banky, kalkulačky, spoření, kurzy měn [online]. Copyright © [cit. 28.1.2022]. Dostupné z: <https://www.finance.cz/540078-slevy-na-deti-v-danich/>